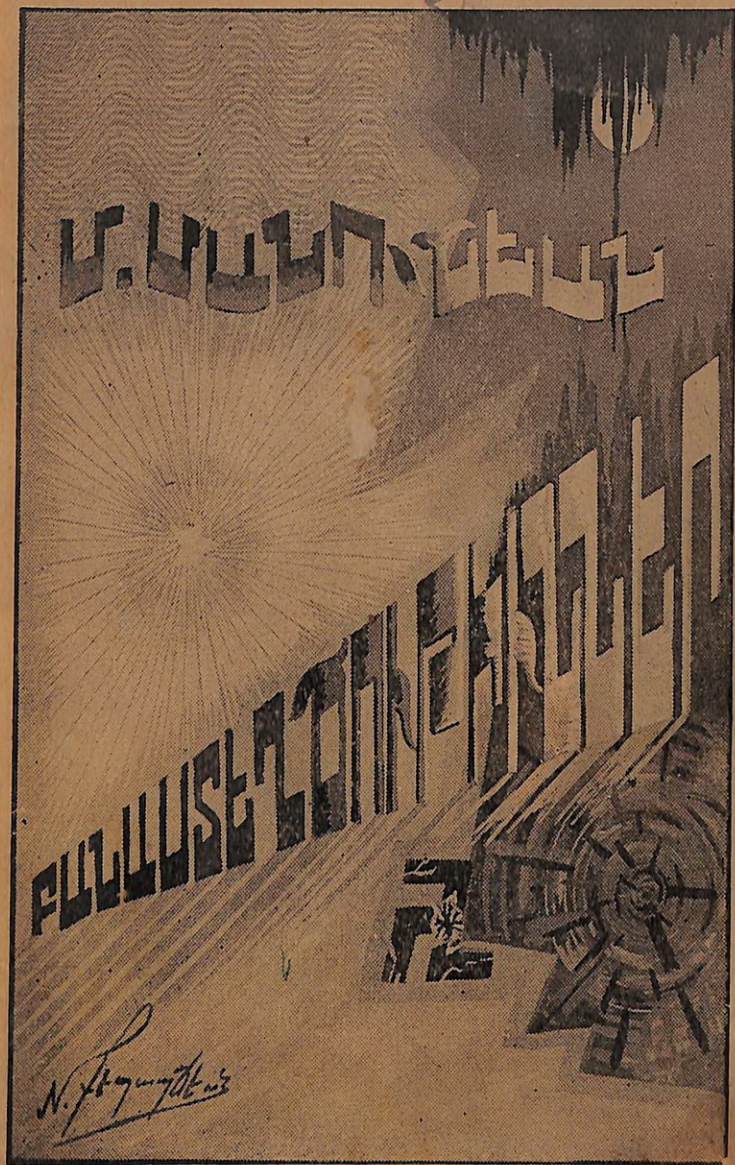

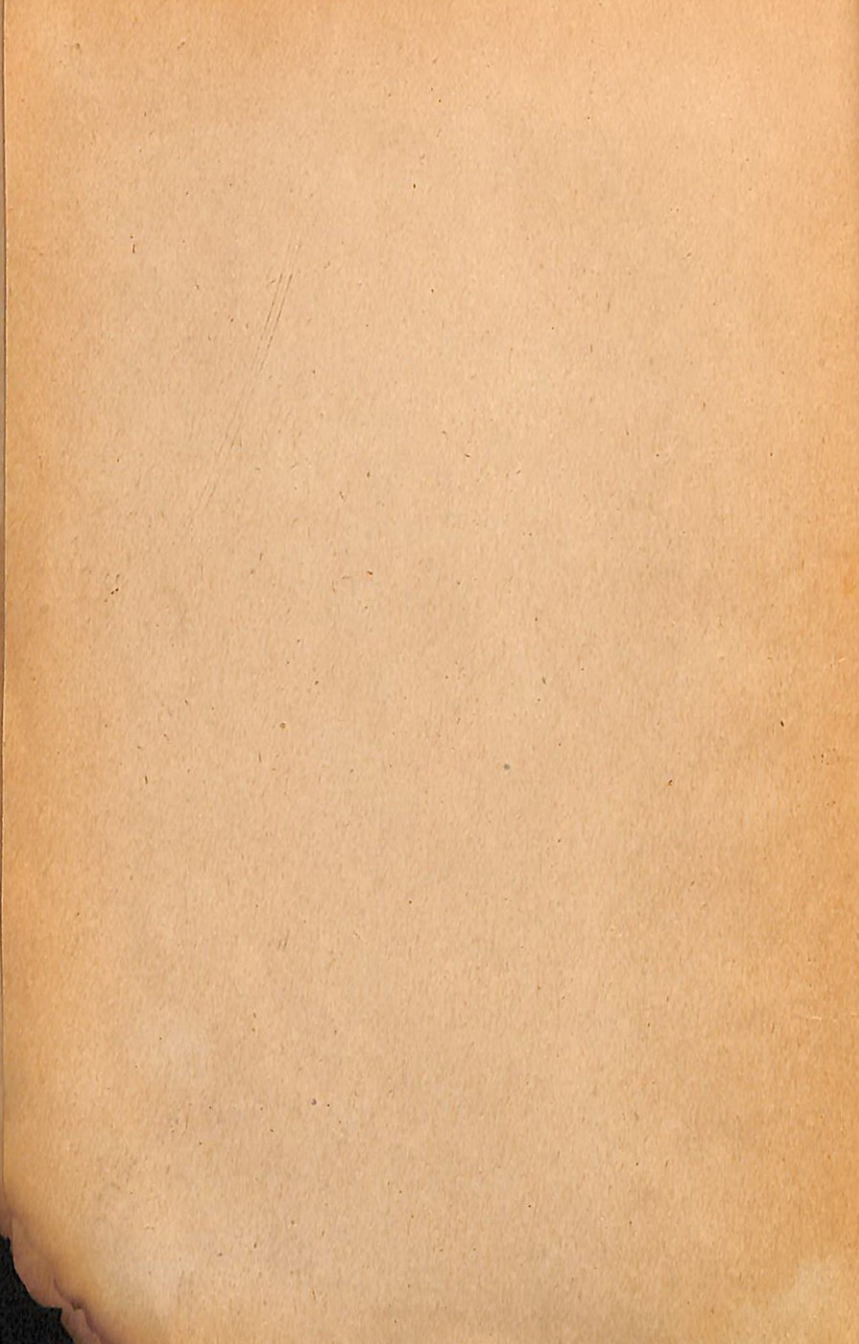
891.99

9217

У-27 Удмуртские Урны

Բանաստեղծություններ.

1004p.

891-99

5-27

ՄԻՍԱԿ ՄԱՆՈՒԳԵԱՆ

ԱՏՈՒԳԱՅԻ Է 1961 թ.

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

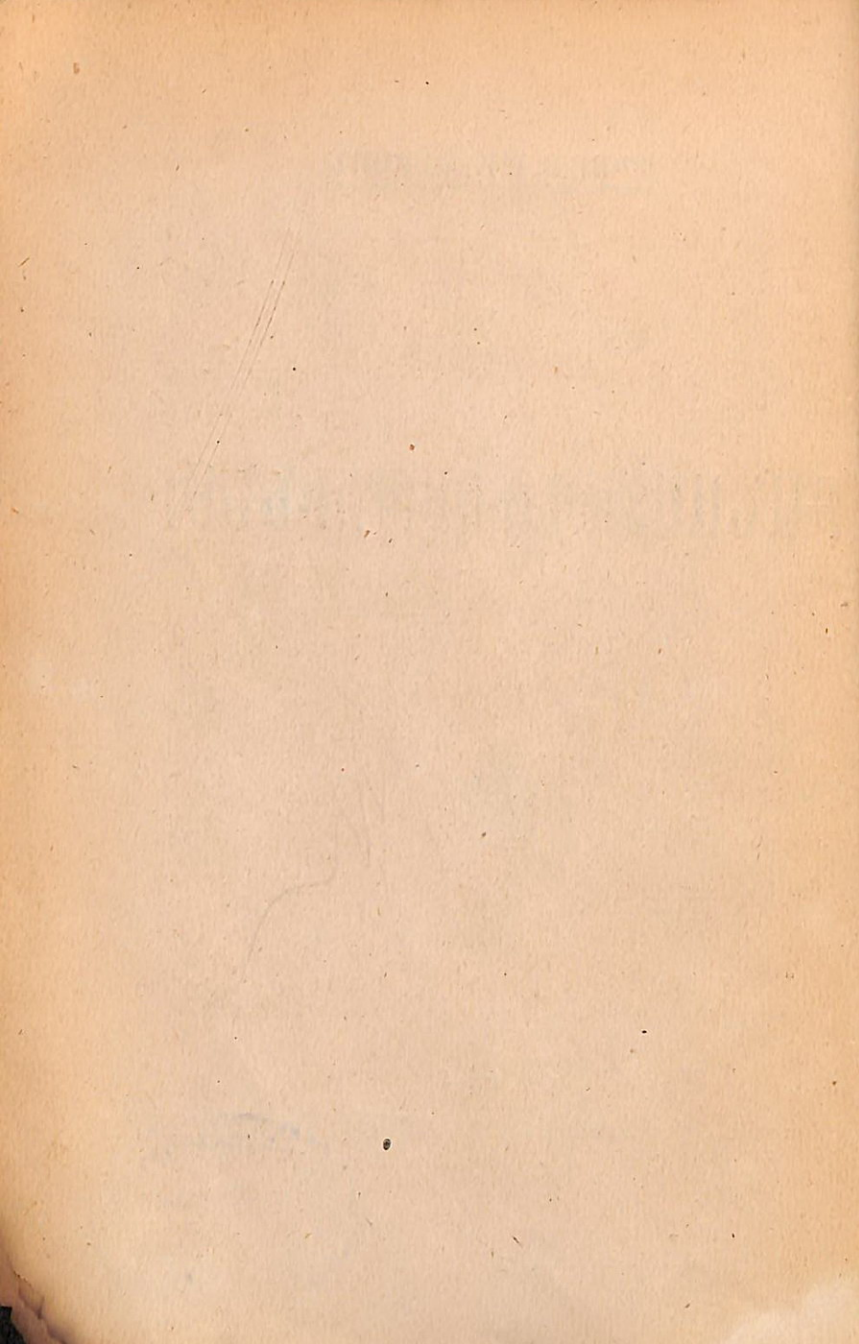
Փ Ա Ր Ի Զ

ՏՊԱՐԱՆ Պ. ԵԼԵԿԵԱՆ

1946

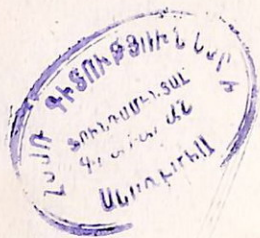
11 28494
9217.

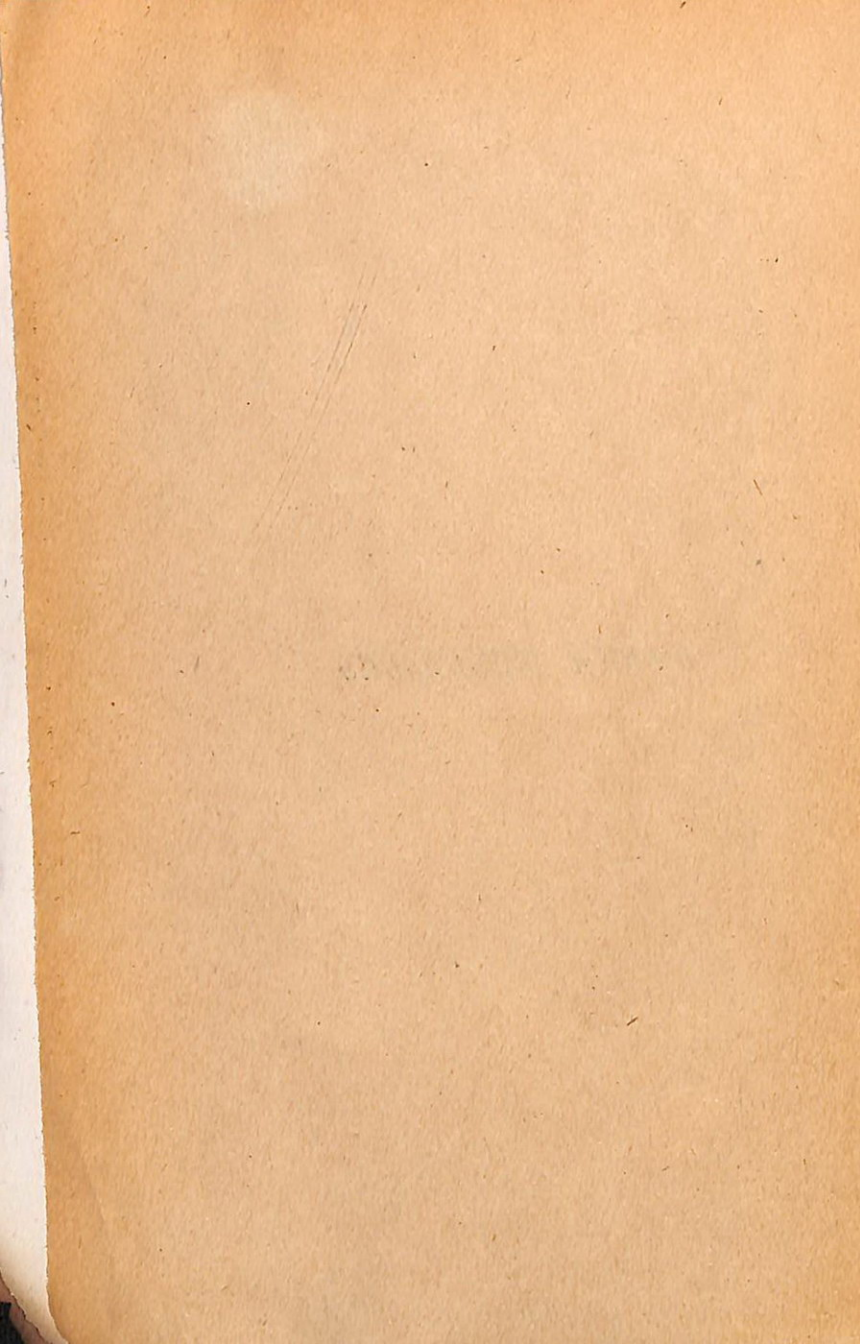

ՄԻՍԱԲ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ

(1906 – 1944)

ՄԻՍԱԿ ՄԱՆՈՒԾԵԱՆ

ՄԻՍԱՔ ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ

Միսաք Մանուչեան ծնած է 1906ին Ատրեւման, աղքատ պարտիզպանի մը ընտանիքին մէջ: Դեռ մանուկ, 1914-18ի արհաւիրակից օրերուն կը կորսնցնէ իր ծնողքը և պատերազմի վաղորդայնին, Լիբանան, Ճիւնիայի ծովափին բարձրացող հայկական որբանոցին մէջ կը ստանայ իր նախնական կրթութիւնը:

1925ին, որբերու հետ, Ֆրանսա կը տեղափոխուի ճանչնալու համար աշխատաւորի անստոյգ ու դժուար կեանքը: Մէկէ աւելի քաղաքներու մէջ, զանազան գործեր կ'ընէ. Սիթրօէնի ինքնաշարժի գործարանի բանուոր, ատաղձագործ, նկարիչներու քով մօտէ, դարձեալ մետաղագործ բանուոր և այլն:

Որբանոցի գրասեղաններուն վրայ իսկ բանաստեղծութիւններ գրող և իր ուսուցիչներու ուշադրութեան արժանացող Միսաք Մանուչեան, հակառակ այս դժուար պայմաններուն, լաւագոյն ձգտումներով է տարուած: Ֆրանսերէն կը սորվի, յափշտակութեամբ կը հետեւի իր շրջանի գրական շարժման և կը կարգայ դասական հեղինակներ: Կը գրէ ալ. 1930ին, Ա. Սեմայի և ուրիշներու հետ կը հրատարակէ «Ջանք» «Նորագոյն գրողներու ամսաթերթ»ը, որ իր 12 թի-

ւերու երկայնքին անվերջ ճիգ կ'ընէ գրական հին հասկացողութիւններէն ձերբազատուելու, նոր միտք և շունչ մուծելու հայկական միջավայրէն ներս:

Փարիզն իր գործարանային կեանքով, ընկերային և յեղափոխական շարժումով, ինչպէս նաև մեր գաղութի կեանքէն ներս մղուող պայքարը Խ. Հայաստանի հետ և անոր դէմ, իրենց կնիքը կը դնեն կազմաւորուող Մանուչեանի մտքին վրայ: Եւ, հետզհետէ, երազուն բանաստեղծը, իր ապրումներով ու պայքարներով, աւելի ու աւելի կը նոյնանայ աշխատաւոր զանգուածներուն հետ: Ան դուրս կուգայ մեներթեւէն ու կը խառնուի ամբոխին:

Յետ այսու Մանուչեան պիտի ապրի մեր գաղութի հայրենասէր ու յառաջդիմական հատուածին կեանքը. ան իր բոլոր ուժերը պիտի դնէ ի սպաս մեր երկրին և ժողովուրդին:

Իր հասարակական գործունէութիւնը կը սկսի 1933ին Հօկի մէջ, ուր ան կը յայտնուի որպէս ուժեղ կամքի և զոհողութեան ոգիի տէր հանրային գործիչ: Անոր հասարակական տեսակէտները արագօրէն կը զարգանան: Խ. Հայաստանի օգնութեան և պաշտպանութեան գաղափարներէն ան կ'անցնի յեղափոխական աշխարհայեացքի, ու, 1934ին կը յարի կոմունիստական կուսակցութեան:

1935ին կ'ընտրուի Հօկի Կեդր. Վարչութեան անդամ և կ'ըլլայ երկրորդ քարտուղար: Նոյն տարին կը սկսի խմբագրել «Զանգու» աշխատաւորական շտաբթաթերթը որ կը հրատարակուի մինչեւ 1938, Մանուչեան

եանի գուրգուրանքով և հուլիսամուլ: Նոյն տարուան
յուլիսի 14ին կը մասնակցի Հօկի վերջին պատգա-
մաւորական ժողովին, ուր կազմակերպութիւնը պիտի
լուծուէր և ծնունդ առնէր Ֆրանսահայ ժողովըր-
դական Միութիւնը, որու կեդր. Վարչութեան քար-
տուղարը կը դառնայ: Կը մասնակցի նոյն տարին
լոյս տեսնող «Նոր Կեանք» օրաթերթի խմբագրու-
թեան:

1939ին Մանուշեան մեր գաղութի առաջամար-
տիկ շարժման ամենայայտնի դէմքերէն մին է, ու,
այն շրջանի ֆրանսական իշխանութիւնները, պատե-
րազմի յայտարարութեան երկրորդ օրն իսկ, սեպտ.
Յին, զայն կը ձերբակալեն, Յ ամիս կը պահեն
Սանթէի բանտը, որմէ յետոյ զօրակոչի կ'ենթարկուի
եւ կը մեկնի բանակ:

Ֆրանսայի ժամանակաւոր պարտութենէն և զօ-
րացրումէն ետք զայն կը գտնենք Փարիզ, հայկա-
կան դիմադրական շարժման առաջին խումբերուն մէջ:

Հիալէրական Գերմանիոյ Խ. Միութեան վրայ
յարձակման յաջորդ օրը, 1941 յունիս 23ին դարձեալ
կը ձերբակալուի և 4 օր Փարիզ, Թուրէլի կեդրոնաց-
ման ճամբարը մնալէ ետք, կը տարուի Գօմփիէնյը
ուրկէ ճարպիկութեամբ կրնայ ազատուիլ օգոստոս
Ծին, կրկին նետուելու համար յեղափոխական ընդ-
յատակեայ պայքարի մէջ: Այս շրջանին բանաստեղծ
Մանուշեանի կեանքը կ'իմաստաւորուի հակա-ֆաշի-
ական անդուլ գործունէութեամբ մը, որ անցնող ա-

միսներուն հետ, միշտ աւելի պիտի շեշտուի ու դառնայ աւելի հասու:

Գերման բռնադրաւիչներուն դէմ, Ֆրանսայի ներքին դիմադրական շարժումը 1941էն իսկ, պայքարի քաղաքական միջոցներուն զուգընթաց, կազմակերպեց արձակագէտներու խումբեր, թշնամին հարուածելու համար գիւղերու և քաղաքներու մէջ: Ոչնչացուեցան գերման զինուորական ուժեր, խանդարուեցան և քանդուեցան անոնց փոխադրական միջոցները, օդը հանուեցան կամ աւրշտկուեցան անոնց ծառայող գործարանները:

1943ի նոյեմբեր 10ին, Մանուշեան իբր պարզ զինուոր կը մտնէ Ֆրանսայի ներքին ուժերու շարքերը: 1943ի ապրիլի 15ին, Լըվալուայի մէջ, ան կը կատարէ իր առաջին յարձակումը ռումբ մը նետելով 20ի մօտ էս-էսներու վրայ, որոնց 4ը մեռան և 8ը վիրաւորուեցան: Ապրիլի 17ին, փարիզեան շրջանի օտար արձակագէտներու վերին հրամանատարութեան որոշումով, Մանուշեան կը նշանակուի արձակագէտներու քաղաքական կոմիսար: Մայիսի 5ին կը դառնայ երկու խումբերու զինուորական հրամանատար: Որմէ յետոյ, անոր գործունէութեան դաշտի ընդարձակման զուգընթաց կը բարձրանայ անոր հեղինակութիւնը և ան իր հրամանատարութեան տակ գտնուող խումբերով կը դառնայ գերման իշխանութեանց աննշմարելի սարսափը: Փարիզ և Փարիզէն դուրս, թշնամին կը ստանայ հարուած հարուածի վրայ: Բարձրաստիճան զինուորականներ Ռիթէրի և

զօր. Ֆօն Շաումպուլիի զգեսնում, թէ բազմաթիւ զինուորական փոխադրական կառքերու ջախջախումներսի զինուորներով, ալլազան փնասարարու թիւններ, թէ ամբողջ կառաչարքերու քանդում երկաթուղիններու վրայ իրար կը յաջորդեն: Ու, աշխատաւոր, հրապարակագիր և հանրային գործիչ բանաստեղծը հայրենասիրական վրիժառու գայրոյթով գործնականօրէն կը հրամայէ ամբողջ փարիզեան շրջանի օտար դիմադրական ուժերու զինեալ հատուածին: Անոր հրամանատարութեան տակ, բազմազգի անյայտ մարտիկներ, որոնց շարքին որոշ թիւով հայեր, կը մարմնաւորեն մեծ մայրաքաղաքի օտար բնակչութեան հակաֆաշիստ պայքարի կամքը, որու նպատը Ֆրանսայի ազգային ազատագրական շարժման, կ'ըլլայ պատուաբեր: Ահա թէ ինչո՞ւ Ֆրանսական Ազգային Ճակատի ընդհանուր քարտուղար և երեսփոխան Փիէռ Վիյյօն, Ֆրանսական զիմադրական շարժման Ազգային Խորհուրդի և Զինուորական Ազգային Կոմիտէի անունով, 1945 փետր. 25ին, Իվրիի գերեզմանատունը, Մանուշեանի գերեզմանին վրայ կ'ըսէր.—

«Մանուշեան և իր ընկերները հազարաւոր ֆրանսացիներ խանգալառեցին իրենց հերոսական օրինակով: Անոնք ցոյց տուին, թէ կռուիլ ու զոհ տալ աւելի խնայողական էր ազգային ուժերու տեսակէտէն քան ստրկօրէն լռել ու տանիլ թշնամու լուծը»:

*
* * *

Ինչպէս ընթերցողը պիտի տեսնէ, հայրենական պատերազմի հեռաւոր ճակատի և ազատութեան այս մարտիկը, զէնքով ու ռումբով խօսելէ առաջ, բնութեան, սիրոյ ու մարդկային այլ զգացումներու և ազատութեան գաղափարի երգիչն է եղած: Եւ անգամ մահուան դրան առջեւ, գնդակահարուելէ քիչ առաջ, ան իր վերջին նամակով, կը փափաքի իր ոտնոթադործութեանց հրատարակումը: Իր ընկերները՝ պարտք մը սեպեցին ի մի հաւաքել այս ցրուուած երգերն ու մեր հանրութեան յանձնել: Հաւանաբար առոնք ամբողջ չեն: Մանուշեանի բանաստեղծութիւնները ցիր ու ցան են ոչ միայն թերթերու և հանդէսներու մէջ, այլ և, մանաւանդ անհատներու մօտ, անտիպ թերթիկներով:

Մեր ժողովուրդը սիրով պիտի յիշէ իր բանաստեղծ ու ռազմիկ որդին, որ գիտցաւ դառնալ Ֆրանսահայ դիմադրական շարժման ամենաուժեղ արտայայտութիւնը, գործնականօրէն մասնակցելով հայրենիքի պաշտպանութեան նուիրական գործին և կենդանի պահելով հայ ժողովուրդի դարաւոր ու ազատատենչ աւանդութիւնները: Ու երբ այսօր, Ֆրանսայի հայ առաջամարտիկ սերունդի այս ներկայացուցիչը յետ մահու, իր հերոսական գործերով մուտք գործած հայրենի անդամատանէն ներս, իր արժանի տեղը կը գրաւէ հայ հոգիներուն մէջ, տեղին է կը կարծենք, անոր կեանքին նուիրուած այս քանի մը տողերը վերջացնել, Հայաստանի սովետական զրոգներու օրկան, «Գրական թերթ»-ի սա բառերով.—

«Բանաստեղծ-ռազմիկ Մանուշեանի սքանչելի կեր-

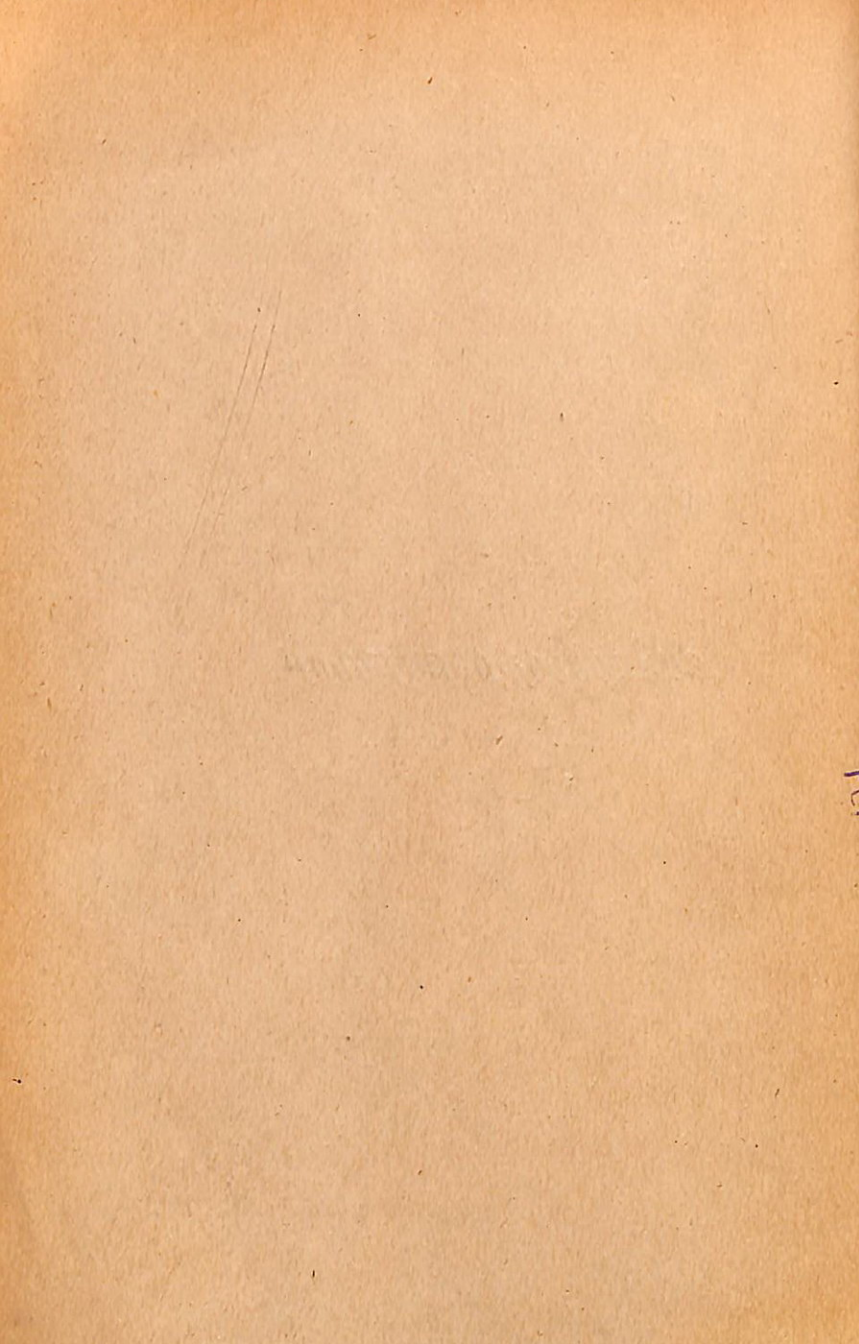
պարը իր տեղը կը գտնի մեր երախտագէտ ժողովրդի
յիշողութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը իր ազգային
պանթէօնը կը մտցնի եւս մի հերոս, որն իր անու-
նով զարգարում է քաղաքակրթութեան համար մեր
ժողովուրդի մղած պայքարի զիւցաղնական տարեգ-
րութիւնը»:

ՄԱՆՈՒՇԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Փարիզ, օգոստոս 1946

ԲԱՆԱՍՏԵԶԺՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դ Է Պ Ի Փ Ր Ա Ն Ս Ա

Համայնատարած գիշերի փէշերն ինկեր են լըռին,
Արեւէն արիած Միջերկրականի հոլանի մէջքին.
Ձերդ բոլորածնեւ գըմբէթ տաճարի, երկինքն աստղածիֆ
Իջեր է ծովուն վըրայ հորիզոնն անծիր.

Ձեփիւռ մը թեթեւ՝ կը ժողվէ ջուրին բոյրերն աղեհաւ՝
Ու կը սըրսկէ մագերուս, դէմքիս վրայ յարածամ...
Երկաթ կողերը խըրած ջըրերու գաղջ ծալքերուն մէջ,
Նաւը լուսավառ՝ կը ճեղքէ մութին խաւերն անընդմէջ:

Եւ ինչպէս նաւու միշտ դէպի առաջ սըլացքէն բըղխած
Ծովու գիշերին խորի՛ն, համասփիւռ խորհուրդէն գերուած
Ջըրերը փրփրուն, խելագար վազքով դէպ յետ կը հոսին,
Միտքս այնպէս ետ եւ հոգիս յառաջ կ'երթայ տենդագին:

Ետիս եմ թողած բընութեամբ սընած մանկութիւնս արեւ,
Եւ թշուառութեամբ, զրկանքով հիւսուած որբութիւնն իմ սեւ.
Դեռ պատանի մ'եմ թղթի եւ գրքի երազէն գինով,
Կ'երթամ հասուննալ զիտակցութեան ու կեանքի վաստակով:

Բաղձանքն անհուն է եւ նըման ծովուն այս անծայրածիր.
Անմեկնելի է՝ ինչպէս խաւարին խորհուրդն անյարիր...
Կ'ըղձամ ըմբոշինել լոյսն իմաստութեան, արուեստի՝ գինին
Եւ խլել կեանքի մեծ պալքարին մէջ դափնին եր անգին...:

Վ Ե Ր Ա Յ Ո Ւ Մ

Երբ ունայնութեան դէմքը ծիծաղի
Մըտածումներուս ու սրտիս տենչին,
Երբ ձանձրոյթն անարդէ՝ պարէ իմ չորս դին,
Կը մտնեմ ուղին իմ երազանքի:

Կեանքըս լըճացած՝ ծո՛ւլ կ'ըլլայ անհուն,
Իտէալս՝ փարոս՝ կը լուսէ հեռուն.
Հովերն ինձ հաղար գաղտնիք կը խօսին
Ու դիս խաւարէն կը տանին լոյսին....:

Նաւակս, հովերու քըմայքին հըլու,
Մերթ հարաւ կ'դիմէ ու մերթ հիւսիսին.
Լըքած իմ նիւթին ըղձանքը ուսին
Ու կ'երթամ ազատ՝ երազն ապրելու....:

Ունայնութեան շունչն ի գուր ինձ կ'ոռնայ,
Խաւարի դիրկն է նենդ ձանձրոյթս հիմա,
Մինչ ես աստղերուն, լուսնին հետ ընկեր՝
Լոյսերու անհուն անդունդն եմ ինկեր....:

Կը դիտեմ համայն աշխարհն այդ վերէն,
Ու դըժոխքն ափսո՛ս, կ'առնեմ աւիամայ,
Կեանք կոչուած սա մութ պաստառին վըրայ.
— Մարդիկ աներազ լոկ ըստրուկներ են:

Շաթընէ

ՀԱՅԵԼԻՆ ԵՒ ԵՍ

Աչքերովուդ մէջ յողնութիւն, ճակտիդ վրայ՝ կնճիռներ,
Մազերովուդ մէջ ճերմակներ, տես ճերմակներ կան ընկեր
Այսպէս կ'ըլլէ յաճախ ինձ խորադնին հայելին,
Ամէն անգամ, երբ դիտեմ ինքզինքս իր՝ մէջ ես լուին:

Բոլոր օրերս մանկութեան, բոլոր օրերս պատանի,
Մերթ սիրտս ամբողջ պոկած՝ ողջակիզեր եմ բռնի
Ժամանակի պահանջկոտ ունայնութեանց սեղանին
Ապաւինած միամիտ՝ լոկ յոյսերով խոստումին:

Թխապարտի պէս տանջուած, որպէս ըստրուկ հալածուած՝
Անարգանքի, զրկանքի խարաղանովն եմ մեծցած
Միշտ մահուան դէմ կռուելու, կեանքն ապրելու ի խնդիր
Քաղցր ամէն հմայքին եղեր եմ ես ունկընդիր:

Դառնութիւնն որ խրմեր եմ, սակայն հողսի բաժակէն,
Ըմբոստութեան եւ ուժի փոխուեր է մէջս հուլօրէն
Ու զայրոյթով ծաւալուն համբերութիւնս ալ հիմա
Երգի արգանդն ամբարած տարրերուն պէս կ'սպառնայ:

Ի՞նչ փոյթ, ի՞նչ փոյթ թէ գոնէ
Ժամանակը ցանէ թող մազերուս մէջ ճերմակներ
Կը խորանայ, կը լայննայ ու կը հոսի յորդառատ
Գիրկն անսահման մարդկութեան որպէս իր մայրն հարազատ:

Ու մենք վէճի կը նստինք ժամանակին յանդիման .
Ես միամիտ, երազուն, ան իրատես հեղնական .
Ժամանակն ինչ փոյթ թէ ցանէ մաղերուս մէջ ճերմակներ
Հոգիս դետի պէս կ'առնէ ամէն օր նոր հոսանքներ :

Բ Ն Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Հ Ե Տ

Վարագուրեր է խաւարն համօրէն
 Հորիզոնն անծիր հողին ու ջուրին,
 Ու գոյներ, ձայնե՛ր կախարդուած՝ մութէն,
 Գիշերի գաղջ գիրկն իրար կը ձուլուին...

Խաւարի պէս լո՛ւռ, անոր պէս խոհուն,
 Ովկէանի ափին կանգնած եմ մինակ.
 Լոյսէ յողնաբեկ խոհերս ալ համակ,
 Յանձներ եմ ծովու գինով խաղերուն:

Մեղկ հարսի նման, տարփանքով մը հեշտ
 Կը փռուի տամուկ աւազին վրայ
 Ու շրթներով պաղ՝ համբոյրներ կուտայ
 Ինծի որ իրեն սիրահարն եմ խենթ:

Զեփիւռ մ'է թեթեւ, կը շոյէ անհուն
 Պաստառը ծովուն ու կանանչն հողին.
 Կը տարուբերուի ծովը անձկագին
 Ներգաշնակ ու մեղմ երգ մը շրթներուն:

Լուսինն այս գիշեր երկշոտ պատանդի,
 Կը սիրաբանէ մութին հետ գաղտնի:
 Խաւարը տակաւ, կ'երկնէ իմ չորս գին
 Արեւը վաղուան, չարժումը կեանքին:

Գինով եմ, ահ ես զինով ուղխորէն,
Բնութեան զիւթող այս լուռ բարբառէն.
Կեանքէ որբացած հոգիիս վրայ
Անհունի երգին խորհուրդը կ'իյնայ...

13-8-1929, Կրանվիլ

Վ Ե Ր Ե Պ Ր Ո Ւ Մ

Ուռվ ծով է հոգիս նորէն
Հին սեւ յուշեր տարտամօրէն
Մըտքիս մէջ լուռ կը տողանցեն...:

Կը շղթայուին իղձերս բոլոր
Թոյն կը ծորէ անցեալս մոլոր,
Երազներուս թարմ աւիշէն:

Երէկն այսօր կը վերապրի:
Ինչպէ՞ս ըլլաւ, նոր երազի
Նոր յոյսերու, սիրոյ ընկեր:

Սեւով հիւսուած արցունք օրեր,
Կապուած, աւա՛ղ, սխտիս յաւէտ.
Յաւն ա՛լ հերիք, եղէք անհետ:

Մտքիս կապանք, թոյն էք սրտիս.
Ես ձեզ կ'ատեմ... այլ ահամայ
Ողնայարն էք կեանքիս հիմա:

1-6-1930, Փարիզ

ՁԵՄ ԱՓՍՈՍՈՒՄ

Ձեմ ափսոսում, այն օրերին,
Որ անցել են չար ու բարի,
Մերժում է սիրտս երգերն այն հին,
Որ յուզում են տարիների
Յուզերն արնոտ իմ հոգու մէջ:

Ձեմ ափսոսում, լոյս ու զինով
Խրախճանքի այն պահերին,
Որ ապրել է բիւր երազով
Որպէս թիթեռ վարդի սրտին,
Սիրոյ ծաղաւ իմ խենթ հոգին:

Այնքան անցուկ մեր կեանքը սին,
Մայր բնութեան մի ծաղրն է լոկ,
Արժէ՞ բառնալ նրա ուսին,
Հազար ափսոս, հազար մորմոք:

Ձեմ ափսոսի, թէկուզ կոթչեմ
Չըքնաղ երազ սա աշխարհից
Ես տիեզերքն ունիմ իմ դէմ
Մըտածումիս իրը ուղեղիծ:

15-11-30, Փաբիգ

Ն Ո Ր Տ Ե Ր Ի

Ուսուցչիս՝ Գ. ՊՕՂԱՐԵԱՆԻՆ

Հողիս տարօրէն լո՛ւռ է այս գիշեր.
Ձանձրոյթ մը մըթին դայն իր գիւրկն առեր,
Թախիծէ թախիծ կը տարուբերէ:

Իդձերըս պղտոր չեն բերեր ինծի,
Հրճուանքն անհուն ուր ամբոխն արդ կ'ապրի.
Կը թերթեմ անվերջ յուշերն անցեալի:

Որչափ կ'ըղձայի բլլալ այս պահուն,
Մէկ վանկը սիրոյ այն բուխ երգերուն
Ուր սրտեր ջերմով իրար կը խօսին...

Հայելիին մէջ կը ճգնիմ ի դուր
Ժրպիտ մը փոխ տալ շրթներուս տխուր՝
Ըլլալու ընկեր՝ փողոցի երգին:

Կը նայիմ խռով՝ պահին ուր կ'իյնայ
Կեանքի յարաճեմ անիւին վրայ
Ու չուրջս ամէն իր կարծես կը հիննայ:

Հողիս այս գիշեր փոթորկոտ ծով է...
Կեանքի խօլ քամին ի դո՛ւր կը հովէ
Մտածումներուս առագաստն աւեր...

1-1-1931, Փարիզ

Հ Ո Ղ Ի Կ Ա Ր Օ Տ

Լեռներու կրճաքէն կ'երկարին մինչ գիւղ,
 Հորիզոնի գաղջ կանանչը զըծող
 Ճերմակ ճամբաներ... ու դերդ ծով անծիր,
 Դաշտեր ծոցւորուած ու դաշտեր կարմիր:

Բռներ եմ գիւղի ոլոր ծառուղին.
 — Արեւս ուսերուս որպէս ծիրանի,
 Շրթներուս դողդոջ՝ հին երգ մ'արօրի, —
 Կ'երթամ սիրտս յանձնել լեռներու սրտին...

Ինձ թըթենիներ կ'ուղեկցին աջ, ձախ,
 Նըչենիներ մերթ կը ժպտին ուրախ,
 Մերթ վարդաստանէն կուգայ հըրաւէր.
 Բուրմունքն համօրէն երկիրն է գըրկեր:

Սըրինգն հօտաղին, կը կանչէ իրեն՝
 Նախիրն, յուլօրէն, բերդի սարն ի վեր,
 Հորթուկներ նաչխուն, դունչերն վեր առեր,
 Ու գառներ, ուլեր արեւ կը շնչեն:

Ծիծառներ տալժով կ'անցնին միջոցէն
 Ու մեղմ համերգով գարունը կ'երգեն...
 Ճամբաս կ'ոլորուի ու, քայլերս հըլու,
 Կ'առնէ կը տանի ծոցն այգիներու:

Արեւին ոսկի ցնցուղն ուղիսօրէն
Կը բաշխէ կեանքի աւիշն որթերուն,
Որոնք բեռնաւոր անձկութեամբ անհուն
Քաղողներու ժիր ձեռքին կը սպասեն:

Խոյրը խաղողին, երգը ծղրիթին,
Ու դեռ անհամար սրտի ձայներ հին,
Մայրական անուշ բառերուն նըման
Կ'օրօրեն հողիս՝ սիրով անսահման:

Այգիէն դինով՝ կ'երթամ դետակին,
Ուր ծեր ուռիներ յաւէտ կը պատմեն
Իրենց տրտմութեան զաղտնիքն անցեալին.
Ջրերն անտարբեր ու խեղ կը հոսին...:

Քայլերս մոլոր, լո՛ւռ կը դեգերին...
Գետակն անհամբեր կ'անձկայ վախճանին,
Իսկ ես՝ լեռներու գլրկին մայրական,
Ուր սրտիս համար բիւր հեշտանքներ կան...:

Ո՛հ կ'ըղձամ, կ'ըղձամ ըլլալ ես նորէն
— Հովերու ընկեր, լեռներու իշխան,
Մանուկ օրերուս հովիւն յաւերժ չէն
Ու լոկ սըրինգով աշխարհը համայն
Գլրաւել ինծի, ու սիրե՛լ, սիրուի՛լ...

Ըլլալ սարգարէ երկնի ամսերուն ,
Խօսել ծաղիկին , աղբիւրին լեղուն ,
Թռչունէն սուրվիլ գաղտնիքը սիրոյ
Ու զայն սիրածիս հօծել ջերմագին ,
Աստղերու բերնով , երաղի գրկին ...

Շաքրէի , 25-7-1931

Ի Ն Ժ Ի Կ'Ջ Ս Ե Ն

Ինծի կ'ըսեն. — «Ո՛հ մոռյալ ես, մոռ'յալ,
Մութ ամպեր յաւերժ՝ ճակտիդ են փարեղ,
Կեանքի պարտէղէն կ'անցնիս անտարբեր,
Դուն քու մէջ լըռած եւ միշտ անշառայլ» :

— Հոգիս հընոց է, ուր ամէն բոպէ
Կեանքը տենդագին՝ իղձեր կը նետէ
Կարօտներ դանոնք կ'արծարծեն անվերջ
Ու բոցը սիրոյս կը պահէ անչէջ

Բազմածաւալ հուրն անչափ տենչանքին
Որպէս ուղիւօրէն կը խուժէ աշխարհ,
Կ'ըղձամ բոլորին տալ եղբայրաբար
Համբոյրն անաբաստ, սիրոյս ջերմագին...

Կասկածը մըթին, սակայն իմ հոգին
Կ'ընէ թշնամի շուրջիս աշխարհին,
Ձի բիւր անգամ ա՛հ խաբուած եմ մարդոց
Յաւէտ դըրուծան լեզուէն արտառոց

Սիրոյ երազին ծարաւ է հոգիս
Լուռ բաղձութիւններ մինչ կ'այրեն արդ զիս
Ու դէմքիս վրայ մըշուշի նըման,
Կը յամենայ յար ծուխը թախծութեան

26-5-1932, Փարիզ

Մ Ո Ւ Ր Ա Յ Ի Կ

Կըրծքէս խլած՝ կարօտաւառ սիրտս անտէր,
Ինչպէս քընար դայն ձեռներուս մէջ եմ առեր...
Թափառական աշուղի պէս քայլամոլոր
Ես ման կուգամ քաղաքին մէջ բազմաթելոր:

Ի՞նչ կ'որոնեմ, ո՛հ չեմ գիտեր ես այդ մէկին.
Տակաւ կ'իյնամ թեւերուն մէջ երազանքին
Եւ անանուն բազմալեզու տենչեր նորէն
Գինով հողիս կ'առաջնորդեն տարտամօրէն...:

Բայց կ'ոռոգուի ձանձրոյթներուս հողն անջրդի,
Թախիծներով բեղմնաւորուած իղձով մ'յուռթի.
Որ անսլաքփակ՝ սըրտէս ուժգին դուրս կը յօբդի...

Եւ մուրացիկ հողիս սիրոյ ու գեղեցկի
Գալն յանձկութեամբ արդ կ'երկարէ այն կիներուն
Որ Աստղիկի շընորհներով են ահադձուն...:

5-6-1932

Չ Ա Ն Չ Ր Ո Յ Թ

Փողոցն անդուլ կ'արտաշնչէ ծուխ ու մոշի,
 Լեղձուկն իմ չուրջ կը բարձրանայ գերդ գոյորշի,
 Ժրխորին հետ մըշուշի պէս կը թանձրանայ
 Եւ հուլօրէն կը տարածուի հոգւոյս վրայ... :

Հոգէն խոցուած անբուժելի՝ ամբոխն համայն,
 Օձի նըման կը դալարուի ինքն իր վրան...
 Թաղարդուած են իր թեւերուն մէջ ամբարիակ
 Եւ իր ժահրով կը դիանան իղձերս համակ... ,

Ու դեռ հըլու՝ խոհերու խօլ քըմայքներուն,
 Ամէն իրի մէջ կ'որոնեմ միտք մ'անանուն...
 Տենչերս անյադ, սակայն, տակաւ կը նըւաղին,
 Ներարկումէն ունայնութեան օխիոմին :

Ժամերն յանկարծ կը պարտասին իրենց վազքէն
 Ու քայլերու մեղկ ձանձրոյթին թոյնը կ'ըմպեն .
 Իրերն ինձմէ կը հեռանան ատելութեամբ,
 Գոյն ու ձեւերն ալ յամբօրէն կը հագնին ամպ... :

Ինձ օգնութեան գուր կը կանչեմ լացը մանուկ
 Որ հոգիէս վանէ ամէն թոյն ու տաղտուկ,
 Եւ կամ խինդը, միշտ յաղթական ու պատանի,
 Որ զիս դրկէ երազանքին ծոցը տանի... :

Մայր ցամաքէն հեռու նետուած կղզի մ'եմ ես . . .
Համայնակուլ քաղաքն անծիր ծովու մը պէս ,
Ռարազանուած՝ քամիներու շունչովն անհուն ,
Կ'աւազէ յար հունն ապառաժ իմ եղբերուն . . . :

2-7-32, Փախիզ

Ի Ն Ք Ն Ա Ն Կ Ա Ր

Հըմայաթաի՛ վայրկեաններու վըհուկէն,
Վայրի տենչեր կը մըտորակեն խօյօրէն
Ու կը յանձնեն բաղմակարօտ քու հողին,
Կըրքի կախարդ, մեղրալեզու դարպասին...:

Մոլորութեանց սփարտէզին մէջ ուռճացած՝
Արմատներդ յար կը սողոսկին գէպի ցած...
Ամէն մեղքի կ'ըմպես պարարն հեշտարոյր
Ու կ'անդոսնես ժամանակի սանձն հանուր...:

Խոյանքիդ մէջ աւերումին թոյնը կայ...
Երազանքներդ կ'աստատակես անխընայ
Եւ խեղաքի պատգամներուն սըրբազան,
Դուն կամովին կ'ըլլաս անարդ դաւաճան:

Երբեմն յոյսի ջահերն իսպառ կը մարին
Ու խաւարը կը գըրկէ քեզ լիովին...
Ներաչխարհը խռովայոյց ու վայրի,
Կեանքի ժայռին ընդդէմ անդօր՝ կը փչրի...:

Հողիդ սակայն, փնքդինք այրող փիւնիկ մ'է.
Բեղմնաւորուած՝ անծանօթ, նոր ութերէ,
Անկումներէն կը վերածնի յաղթական
Ու միշտ լոյսին կը բարձրանայ անսասան...:

10-12-1932, Շաքըլի

Ձ Ա Ն Ձ Ր Ա Խ Տ

Ոչ մէկ գըրգանք չի դարպասեր՝ իմ սրտին .
Երազանքներս կը մահանան յամբողջին ,
Ճիրաններուն մէջ ձանձրոյթին գիշակեր...

Վաղուց Աստուածն իր գահէն վար եմ առեր
Ու խորտակած՝ հաւատամքիս կուռքը հին ,
Կը նետեմ գայն ոտներուն տակ ամբոխին... :

Յոյսերս ոսկի , սիրոյս մատեանն ալ վըսեմ ,
Ժամանակի վաճառորդին կը ծախեմ ,
Ինձ մատուցուող պատրանքներու փոխարէն :

Ներհակ յոյգեր՝ միտքս անդեկ՝ կը վարեն...
Վայրկեաններու անդունդին մէջ առկախուած
Ա՛լ չըզիտեմ օղայած եմ թէ կ'ապրիմ :

Ու տարօրէն , ո՛հ պարտասած ինքնիրմէս ,
Զայրոյթիս հոծ բոցերուն մէջ խենթի պէս
Կ'ուզեմ այրուիլ , կ'ուզեմ գատուիլ ես ինձ .

Մինչ անանուն կարօտ մ'հողուոյս մէջ կ'երկնէ
Հոյլ մ'ըղձանքի , որ խելայեղ ու տարտամ ,
— Սնպարազիծ թեւերովն իր թախծանքի ,
Զիս համակող մութին մէջ յար կը չըրջի...

16-12-32, Փարիզ

Խ Ղ Ճ Ի Ս

Խի՛ղճ իմ, ով ամենատես, աներեւոյթ դատաւոր,
Մըտածումիս արչաւին ու կրքերուս՝ ալ բոլոր.
Այն օրէն որ ճանչցայ քեզ իմ մէջ ու դուն՝ զիս քու մէջ,
Թշնամի ենք իրարու եւ մեր կըռիւն՝ անընդմէջ:

Յանձնուեցայ ձեռներու ես իմ մանուկ օրերուն
Ու կեանքի կոյր քայլերուս խընամախալ եղար դուն.
Ասպետն էի խօլարչաւ՝ երազներուն անառի.
Դուն զիս ըրած ես հիմա օրէնքներուդ մէջ գերի:

Ստըրկացաւ կամքս ըմբոստ կապանքներուդ ներքեւ բիւր
Ու ցամքեցաւ իմ մէջ մե՛ծ երազանքի մի աղբիւր...
Երբեմն ա՛լ չե՛մ հանդուրժեր խնամութեանդ սաստերուն
Որոնք իղձերս կ'ընեն յա՛ր տերեւներու պէս չարժուն.

Ու կատաղած վազրի պէս կը յարձակիմ քու վրայ
Կ'ուզեմ ըզքեզ ընդոտնել եւ յօշոտել անխընայ...
Սարսափահար դրօճէս՝ պահ մը կարծես կ'անհետիս
Ու խնդութեամբ կ'արբենայ շղթայաղերծ հին հողիս.

Բայց երբ կրքերն յագենան եւ իյնան գիրկն հանգիստին,
Կամքիդ երկաթ վանդակին մէջ կը փակես զայն կրկին
Ու մտրակիդ անողոք հարուածներուն տակ հողիս
Յուսալըքուած՝ անհաւատ ա՛լ վատարար կ'ատէ զիս...

Խեղճ եմ, անտես ոխերիմ, որ կ'սպաննես սիրտս յաւէտ
Կրքերու մէջ բոցավառ յաճախ կ'ընեմ քեզ անհետ
Բայց դերդ փիւնիկ դուն նորէն, մոխիրքներէն վերածնած
Կը ցոլացնես զիս քու մէջ ընդմիշտ անլոյծ առեղծոսած

1933, Փարիզ

Խ Ռ Ո Վ Ք

Ինչպէս ամպեր թանձրածաւալ, ահարկու,
Կ'ահաբեկեն երկիրն համայն, կըրքերու
Իրենց անդուստ կատաղութեամբ մերձակայ,

Ատելութեան հրդեհն այնպէս կ'սպառնայ
Այրել հողույս երազները բիւրեղեայ....
Ու կեանքս ամբողջ վայրկեանին մէջ կը հեւայ...:

Ամենօրեայ զրկանքներու մէջ հազար,
Սրտիս ընկերն իր մոլուցքէն դիւահար
Թունաւորեց սիրոյ աղբիւրն իմ սրտին...

Արդ վիրաւոր՝ գազանի պէս մոլեգին
Կը մըռնջեմ անտառին մէջ ռխերու...
Սէ՛ր կ'որոնեմ ծարաւս անչափ՝ մարելու:

Փաքիզ, 13-5-1933

Ինչպէս զինով՝ լըքեր եմ զիս յոյգերու
Անգիտակից ալ տիրական պահանջին...
Ու մըտքիս հետ կ'հարցաքննեմ անձկագին,
Ինձ հետեւող շուրջիս իրերն անլեզու,

Որոնք ահա, --- եւ անհամար պատկերներ ---
Խոհերուս հետ մըտերմասաց բառ են դըտեր
Ու կը պատմեն իրենց հէքեաթն ոսկեղէն,
Ուր հոգիս է հայելացեր տարօրէն...:

Տեսիլներ զիս խրախճանքի են կանչեր...
Ամենուրեք սէրն ինձ կուտայ հըրաւէր
Ու տարիներ կը խոնարհին ջերմագին,
Կուռքին առջեւ երազաբեր վայրկեանին:

Բայց չըրջմովիկ, մըթին յոյգեր զիս նորէն
Կ'առնեն իրենց դարպասին մէջ քըմածին
Ու մերթ լոյսի դաշտերուն մէջ կը տանին,
Մերթ ալ վիհի մ'եղերքէն վար կ'առկախեն...

1-2-33, Փարիզ

ԱՆԺԱՆՕԹ ԿԱՆԶ

Ձը գիտեմ, ո՛վ է, ո՞ր ամէն գիշեր,
Խաւար մ'անթափանց երբ հողն է գրկեր,
Կը կանչէ հոգիւս ձայնով մ'անձկագին
Բընութեան լըռին, միսթիք խորհուրդին:

Եւ կարծես գիտակ՝ իմ կարօտանքին,
Քայլերս՝ աղամայ գիւս յար կը տանին
Խաւարի կրկնակ փէշերուն ներքեւ
Վայրերն, ո՞ր երբեք չեն տեսեր արեւ...

Խորը կ'ըլլամ ես միշտ թանձր անտառին,
Ու կ'ըմպեմ անյագ սարսուռն հեշտագին,
Մութի ոգիին... եւ զուր կ'ողորնեմ
Մանկութիւնս հունող վախերն հակընդդէմ...:

Կէս գիշերային պտոյտի պահն է:
Յոյզերով տարտամ սիրտս կը յառնէ
Ու երազամոլ դերդ քընաշրջիկ,
Խոհերուս վիհերն կ'անցնին հպանցիկ:

14-2-1933, Շաքըմէ

Օ Տ Ա Ր Ո Ւ Թ Ւ Ի Ն

Թըշուառութեան մըսուրին մէջ է ծընէր մայրս ինծի,
Ու փաթթեր է զըկանքի խանձարուրովն իմ օրեր,
Բայց իր սիրոյ մըշտահոս աղբիւրն հոգւոյս է բացեր
Որն ես անվերջ կը բաշխեմ ծարաւ ամէն անցորդի:

Ոսկորներս են զօրացեր, միտքս իր թեւերն է առեր
Մայր բընութեան չըռայլած անանձնական շնորհէն
Մարդիկն համայն կը սիրեմ գիտակցութեան լոյսերէն
Մըտածումներս ալլասէր՝ երբօր վառած չէին դեռ:

Ամենուրեք կը դարնեն, սակայն անոնք երեսիս
Ինչպէս ապտալ մ'ոխալից «օտարական» բառն
...Եւ կ'արձակեն մախանքի նետերն իրենց ոճրածին...

Ինչպէս ցեխի, դարչութեան անշնչելի հոսանքներ
Կ'ապականեն նենդօրէն բուրաստան մը սիրարբել,
Օտարութեան շունչն այնպէս կը պըղծէ արդ իմ հոգին...

1933 Յուլիս, Փարիզ

Բացուի՛ր հոգիս, բացուի՛ր, բացուիր արեւին՝
Նետէ վըշտերդ երէկին ծոցն ա՛լ մըթին,
Փըշրէ խըղճիդ, մըտքիդ կապերն հընօրեայ
Ու թո՛ղ նաւակդ հոսանքին մէ՛ջը ներկայ...:

Թող վայրկեաններ գրկեն յաւերժն ու սուրան
Կեանքի բոլոր ճամբաներէն՝ անկայան --
Ա՛հ չե՞ս տեսներ, խոհեմութիւնդ ընդերկա՛ր,
Ուժի տենջերդ կ'ըստրկացնէ յամրաբար:

Երազանքով մի՛ չըղթայեր դուն զքեզ,
Կը մանգաղէ, զի ժամանակն անվերջ՝ տե՛ս,
Բազմաբուրեան, բողբոջ վարդերն հուր սիրոյդ
Ու փոխարէն կը բերէ քե՛զ լոկ ձանձրոյթ...:

Թո՛ղ առօրեան միայն ըլլայ հըստատակ,
Խըմէ բաժակն անցնող պահին՝ մինչ յատակ,
Ու մանկան պէս միշտ զմայլէ իրերուն,
Թող աչքերէդ հոսի կեանքին յոյզն անհուն:

Բացուի՛ր հոգիս, բացուի՛ր, բացուիր արեւին՝
Լըքէ վըշտերդ երէկին ծոցն ա՛լ՝ մըթին
Փըշրէ խըղճիդ, մըտքիդ կապերն հընօրեայ
Ու թող նաւակդ հոսանքի մէջը ներկայ...:

Ե Ր Կ Մ Տ Ա Ն Ք

Օձի նըման կը խայթէ զիս անդադար մի կասկած .
Մըտածումներն՝ անհամար , մեղկութեան մէջ են լըքուած
Կամքն ստրուկ մ'է քըմայքին... Երկու տենչեր կ'ողորին
Ջըղադրելու , անհամբեր պայքարին մէջ իմ ներքին :

Ուժերն են միշտ հաւասար այս խօլական տաղնասրին .
Կըռին անուէջ կ'արծարծի , յաղթանակն է դժուարին .
Զայրոյթներով հրդեհուած ատելութիւն մ'ալ իմ մէջ
Կը բորբոքի տարօրէն ու կ'այրէ զիս անընդմէջ...

Ընդմիջելու անկարող հանգիստտես մը ներկայ ,
Սպասումէն յափրացած ձանձրոյթի գիրկը կ'իյնայ...
Այդ հոգիս է , ընթերցող , զոր ուղեցի քեզի տալ
Զի տառապանքս այն է լոկ որ ես դայն չեմ ճանչնար ալ...

20-8-1933 , Փարիզ

Ա Ղ Օ Թ Ք

Տիեզերակա՛ն, անիմանա՛լի
Անիոս զօրութիւն, Աստուած անյեղլի,
Լոյս տուր թախծապատ ու մըռայլ հոգւոյս,
Տուր դաշնակութիւն իմ մըտքին քաոս...

Կոյր ուժեր իմ մէջ կը յօշոտեն զիս,
Վայրի, սովատանջ դադաններու սէս,
Մինչ ժամերէն ժանգն յամբօրէն կ'իյնայ
Սըրտիս բազմայոյզ լարերուն վրայ...

Մինակ եմ ահա գիշերին հետ լուռ...
Աստղերն անհամար, լուսինը մաքուր,
Ալ չեն պատմեր ինձ ոսկի հէքիաթներ.
Զեփիլոսի դադտնիքն, ա՛հ մոռցեր եմ տէ՛ր:

Աշխարհի բոլոր կրքերը մոլոր
Կ'արշաւեն հոգւոյս վրայ անդադար...
Կեանքէն հալածուած, հաւատքէ՛ զրկուած՝
Քեզ ամենուրեք կ'որոնեմ Աստուած:

Կ'ուզեմ մանկանալ, կոյս սրտով քեզ հետ
Հաղորդուիլ նորէն, քեզ պաշտել յաւէտ,
Արդ լըւա մեղքերս բոցերովդ անչէջ...
Թող սէրդ հոգւոյս խորն հոսի անընդմէջ:

Վ Ա Զ Ք

Մըրըկավար՝ ինչպէս նըժոյգ մը վայրի,
Հողիս դժգոհ՝ կարօտավառ յաւիտեան՝
Տենչէ ի տենչ կը սըլանայ անկայան.
Աչքերուն մէջ սիրոյ հրդեհն յար կ'այրի:

Հեռու բոլոր ճամբաներէն հասարակ
Ան մըտեր է ուղին մոլոր ու փըշոտ
Ու կ'արշաւէ դէպ իր երազն անծանօթ
Որոնելով կեանքի խորհուրդն անյատակ:

Պայքարին մէջ՝ խաւարին դէմ առօրեայ,
Երբեմն յոգնած՝ կ'իյնայ դարպասն ունայնին
Եւ իր իղձերն մահուան բոյբով կ'ըղդլիւին...

Բայց կաղդուրուած կարծես նոյն այդ ունայնէն,
Կը վերածնի յոյսէն չարժումն համօրէն,
Ու դէպ անհուն՝ հողիս միշտ թեւ կը բանայ...:

21-10-33, Ալֆօրվիլ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ուրախութիւն լուսերես, վաղուց է չեմ տեսեր քեզ...
Մըտերիմ է հոգն ինծի, թախիծն յար կախ է դէմքիս.
Զուր կը դարձնեմ օրերուն ապրուած էջերը բոլոր,
Կորսուեր է հետքդ աւաղ իմ անցեալին հետ մոլոր:

Մըտածումին անողոք արեւոուն մէջ մի առ մի,
Ամփոփուած են խնդութեան խոյանքներըս վաղեմի...
Տառապանքին առօրեայ, դաւակն եմ ալ ընտանի,
Զեռքըս ձեռքին մէջ, Ան զիս ամէն բախտի կը տանի...:

Սակայն հոգւոյս խորերէն յիշատակի մը պէս հին,
Ի վերածնիս մերթ յանկարծ ու կը յառնես դուն ուժգին...
Երանութեան հոսանքներ կուգան Պահին ընդմէջէն
Ու բեղմնաւոր յոյսերով զիս կը լեցնեն, կ'ողբեն:

Այցելութեանդ չնորհով կը մաքրանամ հոգերէս
Եւ հայելիին մէջ կեանքին դարձեալ կ'ըլլամ մանկան պէս...
Երախտապարտ եմ քեզի, որ միշտ անմար ես իմ մէջ,
Ինչպէս աշխարհն հոլովող ստեղծագործ հուրն անչէջ:

Փարիզ, 19-11-1933

Գ Ի Չ Ե Ր Ա Յ Ի Ն Պ Ա Հ

Մորիէոսէն խռոված՝ յանձնուեր եմ բնութեան
Բալասանող, հողածու գըզուանքներուն մայրական.
Անկերպարան պատկերներն իմ խոհերուն երերուն,
Կ'այլափոխուին, կ'անձնանան տակաւ շունչովն իր սիրոյն...

Խաղաղութեան համասփիւռ, գինովութիւն հեշտագին
Կ'ողջազուրուին խաւարին մըտածումներն անմեկին...
Աստղերն ամբողջ կը վառին, լուսինն արծաթ՝ գերթ հայլ
Տնկարանի լճակին ջրերուն մէջ կը փայլի:

Խնձորենիք, տանձենիք, նըշենիներ հարսնեւոր
Ու բիւրանուն ծաղիկներ, բուրաստանին մէջ օրօր՝
Իրենց հողին հոտեւան կը նուիրեն հովերուն...
Շրջապատն է լո՛ւռ տաճար՝ խունկ, աղօթքով պարարուն:

Սոխակ մ'անվերջ կը քամէ սիրտն իր՝ սրտիս հանդիման...
Պարտէզին մէջ ծըղրիթներ, գորտեր դաշներդ մը կուտան.
Յօղը տակաւ կ'ընդգրկէ գաղջ սարսուռները յետին.
Պահեր ցրտին կը տանին գիշերն այգի համբոյրին:

Հողիս մանկան մը նման գիւթանքի մէջ է սուզուեր
Ի տես վառուող աստղերուն, գինով՝ դողէն սիրաբեր.
Գարնան անանց գրգանքին, որ ծառերուն, խոտերուն,
Ծաղիկներուն սրտէն ներս կ'անցնէ աւիչն արեւուն...:

Կ'իյնան մտքէս սահմանեալ պատգամները գիտութեան,
Կ'իյնայ սրտէս գրքերուն բառահիւս կեանքն ալ համայն
Եւ հոգիս, արդ մաքրացած՝ կ'երկրպագէ բընութեան
Զգայախօս նիւթերու խորհուրդներուն անսահման . . . :

Շաքրնէ, մայիս 1933

Մ Ո Ւ Ս Ա Յ Ւ Ս

Մանուկ օրերէն ես քեզ սիրեցի,
Դու փայփայեցիր երազներս ոսկի,
Թեւերովդ վրան առիր իղձ—հոգիս...
Ուղեցիր միշտ վեր, վե՛ր բարձրացնել զիս:

Սակայն ես ըմբոստ, անառակ ու խեւ՝
Սուրբ պատգամներովդ եղայ անտարբեր.
Երբ մտայ կեանքի տօնավաճառն ես,
Ո՛հ, նոյնիսկ յաճախ անարգեցի քեզ:

Լոկ բոսէն ապրիլ տենջացի հանուր
Ու կեանքին բացի մի նոր առադաստ...:
Բայց անչա՛հ ելայ ես այդ վաճառքէն,
Եւ ամենուրեք, մարդիկ, բրտօրէն,

Հեղնեցին մլտօրիս դարմանքներն արդար
Ըսին... կեանքն իրաւ ապրելու համար,
Հարկ է սողոսկիլ, ճըկիլ շարունակ.
Հոգին կեղծիքով պատել մինչ յատակ:

Բայց սարսափահար՝ մերթեցի ես այդ,
Հոգւոյս ընծայուած խորհուրդներն յայլատ,
Ու երբ ոխիս հետ մնացի փակուած,
Օրերս եղան լոկ հոգի առեղծուած...:

Մերթ զրկանքն ու մերթ ճանճրոյթը մըթին
Սիրտս ունայնութեան գիրկը նետեցին.
Մահուան մէջ, սակայն, դարձած ես զգաստ
Ու կեանքի բացի մի նոր առաջատար...:

Հողիս խորան մ'էր երազի, իղձի,
Ուր ես ամէնուն սէ'ր տալ ուզեցի.
Մինչ այդ՝ հրդեհուած անտառ մ'է վայրի
Եւ ատելութեանց մէջ 'սէ'րըս կ'այրի...:

Մուսա'ս, ո'վ մուսաս, դու սրտիս Աստուած,
Կեանքի եւ հողի ցաւէն հալածուած՝
Ներէ որ յաճախ ամբարիշտի սէս
Կրքերուս ներքեւ ես պղծեցի քեզ:

Ներէ', դաւաճան՝ խղճահար հողուոյս,
Տուր իմաստութիւն, ջնորհ բառերուս,
Որ բեղմնաւորուին երգերն իմ բոլոր,
Կռուի, վաստակի երկունքով հրդօր...:

1933 զեկտեմբեր, Փարիզ

20Ն ՎԱՀԱՆ ԹԵՔԵՍՆԻՆ

Համեստ, խոնարհ ու երկչոտ անձերու պէս կը քալեն
Ամբոխին մէջ մըտածման, բառերն իղձիդ ետեւէն
Կը հետեւիմ ես անոնց հետաքրքիր, ակընդէտ,
Ու կը գտնեմ միտքս յանկարծ մտքիդ սեմին լուսաւէտ .

Երբոր կ'ըզձամ քեզ ճանչնալ, զգալ յոյզերդ այլադան,
Պատկերներով պարզ ու հեզ կը բացատրես մեղմածայն
Մտքիս, սրտիս յարաճուն ինչուները ծարաւի...
Եւ Սոկրատի մաքրափայլ հոգին քու մէջ կ'երեւի :

Մերթ խանդավառ, մերթ երկմիտ զարմանքներով պաշարուած,
Ինձ կը թըլիս դուն յաճախ անլուծելի առեղծուած,
Բայց երբ ըզքեզ կը պեղեմ, դուն միշտ մանկան ես նըման
Որ Աստուծոյ մ'է յանձներ իմաստն իր մարդէ Էութեան...

Դու խորիմաց մարդարէ՛ փորձառութեամբ ներդաշնակ
Կը կարեկցիս մարդերու երազանքին անպարփակ,
Որ անհունին տիրանալ կը յաւակնի յաւիտեան,
Բայց երբ լըքիս դուն քեզմէ, կարօտ ես այդ խենթութեան :

Տարիներուն անողոք ձեռներն ինչ փոյթ թէ գրկեն,
Ունայնութեան անդորրին տանին մարմինդ յամբօրէն...
Դարու ժըլատ, հետ ոգին գլխիդ դերեր է դափնին
Ու կը յանձնէ վաստակներդ անմահութեան տաճարին...

Յուն.—փետր. 1934, 'Փափիզ

ՈՒՐԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ո՛րվ ուրախութիւն, դու չունչ հոգեթով,
Երբոր կը բղխիս, վիշտ ու գրկանքով
Ու տառապանքով յղի սրտերէն,
Քաղցր ու բեղուն է գրգանքդ ուղիսօրէն:

Դէմքերուն վրայ գերդ լուսէ համբոյր,
Մերթ կը տարածես երազանք մը լուռ,
Մերթ աչքերուն մէջ ինչպէս անչէջ հուր
Կը վառես կեանքին կարօտները բիւր:

Նըման ես դուն ջինջ աղբիւրներուն այն,
Որոնք լեռներու արգանդէն կուգան...
Եւ փրբել գարնան երակները յոյր,
Իրենց վաղքին մէջ կեանք կուտան հանուր:

Արգասաւորուած՝ ձմրան տարփանքով,
Սիրուած՝ արեւի համբոյրէն գինով,
Մերթ ովասիսն ես, ծնած աւագէն,
Ուր բիւր խոնջէնքներ քեզ կ'օրհնաբանեն:

Ո՛րվ ուրախութիւն, դու լոյս անպարփակ,
Դուն աղբիւր յուռթի, սրբազան կրակ,
Ձերդ արեգակի կենսատու շառայլ,
Անպակաս եղիւր սրտերէն մռայլ...:

ՆԿԱՐԻՉ ԱՆԳԼՈՒՀԻՆ

Սիրալառ աղջիկ, խարտեաչ Անդրուհի,
Այտեղդ շիկներ են դարնան համբոյրէն
Ու խորն աչքերուդ բաղձանք մ'հեշտօրէն
Ծոցը պահերուն անդարձ կը սահի . . . :

Օղէն, արեւէն անիոյթ օրերէն
Սաացած կեանքի հոսանքն անսահման
Դու մատաղ հասակ մը տրուելի նման
Կ'ստանուս, կը խայտաս ըղձալի ու չէն :

Զուր կ'երկրպագես արուեստի կուռքին
Կը հայցես անկէ շքնորհի ուղին՝
Մտքիդ ու սրտիդ ծարաւին համար :

Մինչ դուն արուեստի հողն ես բարեբեր,
Ուսկից կը բղխին դերդ ջինջ աղբիւրներ
Կեանքի գաղտնիքին ակերն անհամար :

14-5-1934, Փարիզ

ԶՐԿԱՆՔԸ

Բարեկամներ երբեմն ինձի կը հարցնեն.

— Ինչպէ՞ս կ'ապրիս ու միշտ հոգւոյդ խորեքէն
կ'ըզնայ ուժ տալ յուսալքուած սրտերուն,
Մինչդեռ գրկեալ՝ ու նօթի ես յաճախ դուն:

— Երբ քաղաքի փողոցներուն մէջ թափառ՝
Թշուառութեան ու դրկանքին անհամար
Հառաչանքներն ու բողոքներն անընդմէջ,
Աչքերովս կը հաւաքեմ հոգւոյս մէջ.

Ես զանոնք իմ տառապանքին կը խառնեմ,
Կը պատրաստեմ, ատելութեան թոյներով,
Մի բարկ շիճուկ, որ կը հոսի դերդ արիւն
Մարմնոյս, հոգւոյս երակներուն մէջ համբուն:

Գուցէ հեղուկն այս անսովոր թրւի ձեզ
Մակայն ան դիւ կ'ողբւորէ վազրի պէս...
Ատամներս ու բոռնցքներս սեղմ՝ ուժգին,
Երբոր կ'անցնիմ փողոցներէն քաղաքին:

Մարդիկ յաճախ դիւ կը կարծեն խենթ գինով.
Մինչ երազանքի մ'յոյզերով
Պաշարուած են մտածումներս ինքնահոյով,
Ու ես կ'երթամ յաղթանակին հաւատքով:

Թախիծը սրտիս նստեր է աշնան
Մեղամաղձոտ, լո՛ւռ երկընքին նըման.
Տերեւաթափն է կարծես իմ հոգւոյս
Ու տենչերս անյոյս կ'իյնան ոտքերուս:

Պահ մը կը սոսկամ ունայնի ձայնէն,
Կուրծքէս սիրտս ընդհուպ կ'առնեմ խօլօրէն,
Կը դընեմ մըտքիս նըժարին վրան
Ու կեանքին ձեռքով կը կըշռեմ ես զայն...

Վայրկեանի անտես ձեռքն է դաւաճան,
Հոգի, տաղտուկի ամպերն են միայն,
Որ պարուրեր են ժլպիտն իմ կեանքին:

Հարկ է ոտնակոխ ընել անընդհատ,
Մուժ ըոպէներու դարպասը վըհատ,
Եւ յոյսով զինուած՝ դիմել յար լոյսին...

14-8-1934

Ալ երազանքի, ոսկի բաղձանքի օրերս անցեր են.

Կ'ընկղմին մէկ մէկ կեանքի փոթորկոտ ծովուն մէջ արդէն
Մանկութիւնս անփոյթ, արեւանուման՝ խինդերս սլատանի,
Աղմուկն հիմա զիս այլ հորիզոններ կ'առնէ կը տանի....:

Ո՛վ խիղճ վաղեմի, դուն որ իմ դաժան դատաւորս էիր.
Սանձ էիր դրեր սրտիս նըժոյգի բերնին ըղձալիւր,
Եւ դուն ո՛վ հոգիս, դուն որուն միտքը գերին էր դարձեր
Քե՛զ, որ յաւիտեան կ'երգեմ աշխարհին առաջ անտարբեր,

Խիղճըս եւ հոգի՛ս, կեանքին առօրեայ հընոցին մէջ վառ,
Իրեւ հընացած իրեր կ'ուզեմ ձեզ այրել խօլաբար...

Զի չա՛տ սիրեցի ձեր քըմայքներուն ծաւառն ես անյադ
Կ'ուզեմ խարանել ձեզ այդ տանջանքին հուրով
Ու ձեր թռքերուն տա՛լ գիտակցութեան լայն շունչն անխըռով:

21-8-34, Փարիզ

Հ Ո Ւ Ս Ը

Իմ ամենասերտ եւ ամենահին
Ընկերներէս մին է Հոգսը կեանքին,
Ե՞րբ եմ զայն ճանչցեր, ես այդ չեմ յիշեր.
Կ'ըսեն թէ նա իմ դայեակս է եղեր...

Մանուկ օրերէս եւ մինչեւ այսօր,
Շատ ընկերներ եմ ճանչցեր ամենուր.
Բայց խելառ վազքին մէջ ժամանակի,
Անդարձ լըքեր եմ զանոնք մի առ մի...

Հոգսն է միայն որ, իբրեւ մըտերիմ
Ապրեր է կողքիս միշտ հաւատարիմ...
Եւ կեանքի բոլոր ուղիներուն մէջ,
Ինձ խնամակալ եղեր է անվերջ:

Աղատութեան մեծ երազովն արբած,
Երբ ուղեր եմ ես բացուիլ առ Աստուած...
Սլանալ երկինք, արեւն ողջունել...
Խնդութեան երգով իղձ ու Սէր տօնել,

Հոգսը թախիժ է ներարկեր սրտիս,
Հոգսը բանտարկեալ ըրեր է յար զիս.
Ան իմ բարեկամս, եւ... թշնամիս է.
Ան զիս մտրակով սիրով կը կրթէ...

Հաղար դառնութիւն եւ հաղար զրկանք
Տըւեր եմ կեանքին ես իբրեւ փրկանք,
Որ Հոգսի փոխան ինձ խնդութիւն տայ,
Բայց կեանքն ինծի լուկ Հաւատք, Յոյս կուտայ...:

Իմ ամենասերտ եւ ամենահին
Ընկերներէս մին է Հոգսը կեանքին,
Ե՞րբ եմ դայն ճանչցեր, ես այդ չեմ յիշեր,
Կ'ըսեն թէ նա իմ դայեակս է եղեր...:

Փարիզ, սեպտ. 1935

Ս Ի Ր Ե Ր Գ

Ամեյիայից

Գանկիս ներքեւ հազար յուշեր կան երէկէն,
Ու բիւր խոհեր ամէն լոպէ կուտայ ներկան.
Հազար երգի, հազար զոյնի աստուածօրէն
Կը խորսուղիմ ես զաղանիքին ամէն վայրկեան:

Հազար երգէն մէկն ես սրտիս,
Հազար խոհէն մէկը միայն,
Ամէն ուղի, ինչո՞ւ սակայն
Քե՛զ կը տանի ակամայ զիս:

Ես փշրեցի մտածումիս մուրճին ներքեւ,
Հողիս գերող սիրոյ կուռքին պաշտումն անհուն
Եւ յուսացի, կաշկանդումէ զերծ արդաբեւ,
Թէ պիտ' կրնամ զեկը կամքիս ուղղել, հեռուն...

Ստիպեցի սրտիս, թիթեռ
Հիւ գալ շուրջը ծաղիկներուն
Սակայն չի դո՛ւր, նա մոլորուն,
Սիրոյ բոցին բոլորն է դեռ:

Օգոստոս 1930, Փարիզ

Կ Ե Ա Ն Ք Ի Ս Ե Ր Գ Ը

Հողիս բուրվառ է մշտավառ, ուր կը ծխան սէրերս համայն,
կը խնկարկեմ ես դայն կեանքի տաճարին մէջ յաւերժական,
Բաղմահազար հաւատացեալ ամբոխներու երեսն ի վեր
Ու կը ժողվեմ անոնց դէմքէն հաւատամքի լոյսեր տարբեր...:

Մանուկներու մըջտաղալար ու դովաշունչ շրթունքներէն,
Բաղմարեղու սիրոյ մատեանն ոս կը կարդամ անյաղօրէն...
Եւ աչքերէն, որ կը հոսին զարմանքի ջինջ աղբիւրներ յար,
Կ'ըմպեմ կեանքի երազանքին ու հէքիաթին յոյզը պայծառ...:

Լուսածնունդ խինդը կ'առնեմ պատանի խենթ հողիններէն.
Մերթ յուսախար, սեւ վըշտին հետ կը շաղախեմ դայն կուրօրէն...
Բայց իրենց պէս մըջտանորոգ, ինքնահողով, կ'ընդոտնեմ ես
Ժամանակէն ինձ արձակուած Հոգաթ թունոտ նետերն անտես...:

Երիտասարդ եւ ինքնակալ գլուխներու Յոյս-Հաւատքին,
Անոնց ազատ շարժուձեւին, սէգ նայուածքին կ'արենակցին
Մարմնոյս, հոգւոյս ներհոս կրքերն երբեմն սին ու մերթ վըսեմ,
Աշխարհակերտ շարժումն ՈՒԺԻՆ, ես անոնց հետ կը հօլովեմ...:

Երբոր աչքերս խորասուզին աչքերուն մէջ վառ կոյսերուն,
Որոնց Աստղիկն առատաձեռն շնորհեր է գեղ ու գարուն...
Երբ կը շնչեմ անոնց հասուն գոյներն ու դաղջ բոյրն իզուրթեան,
Երակներէս կ'անցնի բաղձանքն ստեղծագործ աստուածութեան...:

Եւբ կը դիտեմ այն ճակատներն, որ ծերութեամբ են ակօսուած,
Աչքերն, ուր կայ լոյսի նահանջ եւ օրհասի խայթող կասկած,
Ես ակամայ կ'ընտելանամ ունայնութեան դաժան դէմքին...
Եւ անձկութեամբ, ազահոլութեամբ արդ կը կառչիմ անցնող սրահին:

Ամէն մի մարդ կեանքի դրքին չը կարդացուած էջն ինձ համար,
Զարն ու բարին ամենուրեք ուսման ակեր են հաւատար...
Հոգիս կ'ըղձայ մեղուն դառնալ բնութեան մէջ անանձնական...
Ծաղիկներուն մեղրը ծրծել, եւ զայն յաւէտ տալ Մարդկութեան:

1935, Փաբիգ

*
* *

Աղբիւրի դողն արծաթուած
Լուսնի տեսքին է նման
Աղջկէն այն վառ աննման,
Որ հոգիէս մարմնացած՝
Կը խոստաիի անկէ յար...

Կը հմայուիմ մերթ ծովէն,
Իր աչքերուն ի խնդիւր,
Մերթ աստղերուն ծնրադիւր,
Կը հայցեմ ես ջերմօրէն
Պատկերն իմ խօլ երագին...

Բընութեան մէջ թափառուն,
Հարցատուն եմ անձկագին,
Ջուրին, ծառին, ծաղիկին
Ու մտերիմ թըռչներուն,
Իր մոգական անունին...

Գիչերային խաւարին,
Նոյնիսկ հովին դադտնաբեր՝
Կը պաղատիմ անհամբեր...
Ու կ'սպասեմ յուսալառ՝
բաղձանքներուս զիցուհին...:

Փարիզ, 1931

Սէրս կ'երգեմ փողոցի
Ինձ անծանօթ այն աղջիկին,
Որուն ցուքը գերդ հայելի,
Կ'իյնայ սրտիս ջինջ լճակին:

... Այլ դուն անտարբեր քու հմայքներուն,
Երբ ընկողմանիս կողերդ պարմանի
Ու սատափ կըծքիդ հեշտանքն ինձ տանի,
Մարմնիդ հաշիշին տենջանք իմ անհուն:

Լանջերդ իզօրէն երբ քեզ օրօրեն,
Քայլերդ տարիանքի բուռն հրաւէրին.
Գիծերն իրանիդ — կեցուածք արուեստի,
Աստղիկը՝ շոայլ ձօներ է քեզի.

Աչերուդ մէջ հուր՝ թշերդ են կարծես նուր.
Շրթներդ անձկալիւր, կարօտ՝ համբոյրի,
Ժլպիտէդ սիրոյ զինին կը ծորի...
Ո՛հ, դէմքդ խօսուն հայելի մ'է ուր

Հոգիդ սիրակէզ հողույս կը բացուի...
Իմ երազ աղջիկ, քերթուած կենդանի,
Որչափ անհուն ես, որչափ բաղձայոյզ,
Գոյներդ երբ հասուն՝ բոյրերդ են դեռ կոյս:

Ն Կ Ա Ր

Օր. Ի. Լ. Ի

Հողին հակած, կորաքամակ ամբոխն համայն,
Յրտասարսուռ ու երկիւղած կը դիտէ դայն...
յառուրի պէս թեթեւաքայլ ու գողունի,
Տժգոյն աղջիկ մ'է որ կ'անցնի...

Իրանը մեղի, նոճի նըման, դեռ պարմանի,
Յանձնած անփոյթ՝ իր քայլերու պերճ նազանքին,
Հողին կարծես աղօթքի մէջ պաղատադին,
Ինքն իր մէջ լոյծ՝ ... ուրուականի կը նըմանի:

Քունքերն ի վար մինչեւ դասերն կը սողոսկի
Իր ծամերուն օձապտոյտ հիւսկէնն ոսկի,
Աչերն աղու՝ սիրոյ երկու աղբիւրներ են,
Որ երազին մէջ կը հոսին յաւերժօրէն....:

Բայց կրծքին տակ մահը դաժան կը ծիծաղի
Ու դէմքն երբեմն կ'ընէ հայլի մը թախծանքի,
Մինչ կեանքն իգուր իր համբոյրով կ'ուզէ տալ դեռ
Շրթներուն դող ու թըչերուն կարմիր վարդեր....:

Ո՛հ յամբօրէն, հովին տրուած մոմի նըման
Կը մարմըրի աչքերուն մէջ լոյսն անսահման
Ու մահաթոյր քօղ մ'համօրէն կ'իյնայ դէմքին...
Բայց խորասոյց՝ տեսիլներու մէջ անմեկին,

Պարմանուհին այդ քրմուհի մըն է կարծես,
Նրբախորհուրդ, յաւերժալու՞՝ Սֆինքսին պէս
Տիեզերքի անլոյծ բանին մըտասեւեռ,
Ան կը դիտէ ժամանակի խաղն անտարբեր...:

11-11-31, Փարիզ

Կ Ն Ր Օ Տ

Օր. Ա. Ս. Ին

Երբ իրիկնային ստուերներն իյնան
Ու մութը տակաւ, առնէ մայրական
Գլրիկն մէջ համայն կեանքը պարտասուն,
Հեռաւոր աղջիկ, ըղձանք բաղմագոյն,

Որպէս տառապած եւ հալածական,
Ես անապատի ճամբորդ անկայան,
Միշտ քեզի կ'անձկամ, դու կը կանչես զիս
Ինչպէս զովաշունչ բարի յվասիս...:

Գալնան զիշերներ, լուսնակին ընկեր.
Լո՛ւռ, զաղտադո՛ղի, երբ ման գամ երեր,
Ու բուրաստանէն վարդերն հոգեւան,
Առուակն օրօրուն, սոխակն երգահան,

Զեփիւռն հաճոյիկ իր մեղմ դրդուանքով.
Դեռ հաղա՛ր գաղտնի ձայներ հողեթով
Երբ լո՛ւռ հըծծեն ինձ իրենց գաղտնիքներ
Ես կը զգամ թէ կողքիս ես կայներ...

Խոհերու անվերջ լրկումին յանձնուած,
Երբ միտքս ու հոգիս ըլլան անաստուած,
Ու լըքուած յոյսէն, լըքուած հաւատքէն՝
Մենութեան պահերն ինձ թոյն մատուցեն,

Հեռաւո՛ր աղջիկ, դիւթական երագ...
Դուն հողւոյս հըսկող բարի քոյր կ'ըլլաս
Ու սիրոյդ շունչով ուժերս մոլեղին՝
Կը դարթնին տակաւ, կը փարին կեանքին...

28-5-33, Շաքրնէ

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Ընկերուհի Գրիգորեանին

Աչերդ անհանդարտ, աչերդ անհամբեր,
— Հոգիդ ցոլացնող երկու հայլիններ,
Երբ շարժին գինով ու մերթ երազուն
Ու մըտամոլոր նային երեւուն,

Հովերէ ծեծուած ծովը կը յիշեմ.
Մըրիկն անցեր է... , արեւն հրադէմ
Թէկու րնութեան կաղզոյր է արւեր
Բայց փոթորկահար ջրերն են դեռ խեղ:

Դեռ եղերքին դէմ կըրերն են ետուն,
Որ քամիներու մըտորակէն սարսուտն՝
Խելայեղ տենչով փշրել են ուղեր
Զիրենք չզթայող թումբերէն յաղթածեռ...

Այլ իրբեւ մշուշ, արեւի շունչէն
Ծովու պատտանէն կ'ելլէ յամբօրէն,
Բազմանք մ'անծանօթ երազով օծուն
Որն իր հրմայքով կ'ընդդրիկ հեռուն...:

Օր . Ժ . Ի Բ

Դէմքդ խոհերու շրջարշն երբ հագնի
Ու գլուխդ հակի երազին ոսկի...
Ձեփիւն լղձալիւր , մագերդ երբ խառնէ
Ու շրջադէստիդ փէշերն համբուրէ .

Դուն այն վարդենի թուփին ես հանդոյն
Որ Արշալոյսի տարփանքով դեռ քուն՝
Եղեամբով օծուն հողին բուրաւէտ
Կուտայ շրջասփիւռ եթերին յաւէտ... :

Ու երբ կը հոսին աչերդ երերուն ,
Նայուածքդ աղբիւր մ'է սիրով աղաղձուն ,
Որ կը բաշխէ կեանք , կը բաշխէ բերկրանք
Ով անոր յանձնէ ծարաւ ու տաժանք :

Մեղուն ժրաջան , ինչպէս անձկօրէն ,
Իր մեղրը կ'առնէ ծաղկանց բաժակէն ,
Հիւթեղ շրթներուդ ժլպիտն հեշտադին
Այնպէս կ'առինքնէ բաղձանքն իմ սրտին :

Գարնան արեւի շողերէն յըղի՝
Նորածին առուի վաղքին կը նըմանի
Ծիծաղը դէմքիդ վրայ պարմանի ,
Երբ սրտէդ կուգայ ու պահին կ'անցնի... :

Առուակն յոյգերուն որ քեզմէ ինծի,
Հոգւոյս պուրակին մէջը կը հոսի,
Բիւր նըկարողեղ վայրերէ կ'անցնի
Դեռ հազարանուն երգերով է լի...:

6-4-1934, Փարիզ

Օր. Լ. ԻՃ

Ինչպէս տարփանքն անձրեւին կը թափանցէ սխրագին
Ամբան տօթէն պարտասած հողի ծարաւ արդանդին,
Կ'ըմպէ երաչան հեղձուցիչ ու կը ջամբէ յղութիւն
Կենդանութեան բերկրութիւն արեւակէզ բոյսերուն,

Իմ առօրեայ հողերուն, թախծոտ ու լուռ պահերուն
Ատելալառ պայքարըն յար պղծուած իմ հողւոյն
Ծակտիկներուն մէջ այնպէս յուլօրէն կը խորսուղի,
Մըտածումիս ձեռակերտ պատկերդ՝ աղբիւր երազի...

Ինչպէս բուրմունք մ'ըղղըլիսիչ՝ համայնասփիւռ դրզանքով
Կ'առնէ հողին դիւբասոյց իր դաբաւսին մէջ գինով,
Ու կ'օրբէ դաջն յուշերով երազներով անմեկին

Աննիւթական բազուկներ կ'ողջագուրեն ջերմագին,
Մըտածումներս յղնարեկ ու խորհուրդներս ալ մըթին
Երբոր աչքերդ հայելուն սրտիս սիրոյ լճակին...:

5-5-31, Փարիզ

Կ Ի Ր Ք Ը

Ինչպէս սովալլուել զազան մը վայրի՝
Քաղցէն մըտրահուած յար կը գալարուի
Եւ կատաղութեան մոնչիւններով
Շրջապատն ամբողջ կը լեցնէ ահով,

Կիրքը շրջթայուած, մընայած անյադ,
Այնպէս կ'սպառնայ իրերուն համակ
Ու կարծես կեանքի ժամանակն յաւէտ,
Կ'ուզէ վայրկեանին մէջ ընել անհետ:

Բայց շթայաղերձ՝ երբոր մոլեգին
Կը վազէ, կ'ոստնու որսի քամակին
Եւ աղընթարթի մէջ կը լափէ դայն,
Յանկարծ կը փոխուի նայատակն համայն:

Հոգւոյն արգանդէն, մըտքին ծալքերէն
Կը բըղխին թորեալ իղձեր սղխօրէն
Արեւ կը հագնի հորիզոն մ'անծիր
Ու կեանքի ճամբան կ'ըլլայ սիրալիւր:

10-7-34, Փարիզ

Օր. Գ. Իև

Ուղիներով մոլորուն, դու պուրակն ես երեսդին,
 Հըրապոյրներդ բազմերանդ կախարդանքով մ'անմեկին
 Կը դարպասեն սրտիս հետ, որ միամիտ հաւատքով
 Մանկան մը պէս հըմայուն, խենթի մը պէս է գինով...
 Սակայն սիրոյ պարտէզին երանութեան մէջ անծիր
 Անմիտ սիրտս խըռով, կաակածանքով մը պատեր,
 Հարցումներ դայն կ'ասղընտեն ու տուայտանք մ'ինքնածին
 Օձի նման կ'ոլորուի շուրջն իր ոսկի բաղձանքին...
 Մըտածումներս են կառչած վայրկեաններու քըզանցքին,
 Յոյդերս ծեծուած են այնպէ՛ս տարապարհակ զրկանքէն,
 Որ կարծես մերթ կը մոռնամ սէրը կեանքին եղերքին.
 Բայց դուն գիացիր, որ սիրտս թիթեռնիկ մ'է երազուն,
 Ծաղիկներով կ'արբենայ արեւին տակ օրն ի բուն,
 Ու մութի մէջ լոյսի շուրջ՝ կ'ըզձայ հիւ դալ անձնագին...

19-7-34, Փարիզ

ՀԱՆՐԱԿՆՈՋ ՄԸ

Դու ծըլած ես պոռնկացած ընկերութեան,
Ամենուրեք յար սերմանած թըլուառութեան
Ու զրկանքի կամ ծուլութեան բիւր հունտերէն,
Եւ իր փառքէն հըռչակուեր ես կի՛ն ապօրէն...

Երկտասարդ ու դարնահամ յոյլերդ համբուն,
Շըւայտանքի ու ղեխութեան սեղաններուն
Վըրայ գնուած լմպելիներն եղան աժան
Քեզ նետեցին յետոյ փողոց երբ յաղեցան:

Այնուհետեւ դու մըշտահոս աղբիւրի պէս
Մարմնոյդ հաճոյքն իբրեւ կազդոյր՝ կը բաժանես
Խօլ կրքերէ հալածական անսէր մարդուն,
Ու մերթ սէրէն վիրաւորուած հոգիներուն...:

Գորովանքդ յորդ, անլերատա՛հ դու քամեցիր
Մարմնոյս բոլոր երակներուն մէջ ըզձալիր.
Քեզմով հիմա լիացած է ծարաւ հոգիս.
Ես խոնջ ճամբորդ՝ եղար ինծի դուն ուխտաւ:

Ով դու սիրոյ անանձնական, անմանօթ քո՛յր,
Օրհնեալ ըլլան թո՛ղ զրգանքներդ հեշտ ու մոլոր,
Որ թախծանքի պահերուս մէջ ինձ մատուցին
Երանութեան ու մոռացման քաղցր զինին...:

Յուսարեկուած երազներու երամն համակ,
Տառապանքիդ, զրկանքներուդ ո'խն անտարբիակ
Հողւոյս մէջ յար իբրեւ վրէժ կը հասունան
Ու կը սիրեմ քեզ ա'լ սիրովս եղբայրական:

Մթառնային գիշերն հեշտին, իր հունին մէջ դեռի նըման
Կը թաւալի երազանքի ու բաղձութեան շունչ մ'իր վրան...
Աստղերն անմար կանթեղներ են, կը խնկարկէ հովը բուրեան,
Խորհուրդներու սիրազալար տաճարին մէջ յաւերժական...:

Ընկողմանած մահճակալին մէջ մեղկիրան ու մեղապարտ,
Մղձիկն արլ շիռ աչքերն երկինք, դէպ աստղերուն յառած անթարթ,
Զը յադեցած իր տենջանքին դաղտնիքն անլոյծ, կարծես կ'ըզձայ
Տիեզերքի խուլ Աստուածէն, որ աստ ու անդ կը յամենայ...:

Զոյգ պըտուկներն ստինքներուն, լի հեշտութեան բուռն աւիշով.
Շրթներն ամփոփ հաւաքած են կարծես մարմնին յոյզը խըռով,
Ու դուրս ցըցած --- զգայատէր, կըքի նշան, — կը պաղատին
Որ իր բաժկին հըպին շրթներն Այծամարդուն տարփամարմին...:

Կախարդանքի կախօրրանին մէջ կ'օրօրուի աղջիկն անվերջ...
Ու կ'սպասէ որ սէրն հոսի երակներուն մէջ իր ստերջ,
Մինչ սէրն իր մէջ ներքնօրէն յար կ'եռայ ուժգին ու կենսայորդ
Բայց ան չըզգար, զի սիրտն որսուած է Ձանձրոյթէն-անարդ որոտող:

21-8-1934, Փարիզ

Ն Ա Մ Ա Կ Ը

Բերկրուհիին

Սրտիս պարտէզի ծաղիկներն ամէն
Թառամեր էին սիրոյ ծաղաւէն...
Զրկանքը կ'այլէր արմատներն անոնց :

Խինդ ու կարօտով նամակդ ես բացի
Ու սիրտս հիմա սիրայորդ առու
Սրտիս ծաղքերուն մէջը կը հոսի :

Բառերդ ինձ համար կ'ըլլան մէյ մէկ անձ
Մին ինծի կուտայ մօր շունչն ու գորով
Մին քրոջ սրտի խօսքը փափկասուն :

Աչքերս անհամբեր կը լափեն դանոնք
Տակաւ կ'արբենան ու կը յագենան
Հոգւոյս անօթի յոյզերը բոլոր... :

Օրհնեալ ըլլաս դո՛ւն ով հեռաւոր քոյր
Քաղցրութիւն հոսի միշտ թող հոգիէդ
Կենսութախ ըլլաս ու դարուն յաւէտ :

Ը Ն Դ Վ Զ Ո Ւ Մ

Երազներս անցեալ, տակաւ կը մարին...
Համայնաւեր շունչն անցնող պահերուն
Հողիս կը նետէ բոցին մէջ անհուն՝
Նոր Աստուածներու մեծ պաշտամունքին...

Մտքիս մէջ հիմա, յիշատակներուս
Շղթան ամփոփած կը խողով լինի.
Սգիտիս երէկի քոյրե՛ր անմեկին,
Ի՞նչպէս լըքել ձեզ տրտում այս ժամուս:

Կ'ախտաւոր քե՛զ ալ անցեալ իմ անտէր.
Այլ անծիր ծովու սառնաչունչ հովին՝
Նոր տեսիլներու իմ սիրտն եմ բացեր...:

Աչքերս ա՛լ գինով՝ անհունին սեւեռ,
Ու զեկը նաւիս փշրած կամովին
Կ'երթամ անծանօթ նոր հորիզոններ:

Հոկտեմբեր 1930, Փարիզ

Պ Ա Յ Ք Ա Ր

Իդձերու անհուն ուղիւնոսին
Վիհերուն յանձնուած նաւակ մ'է հողիս...
Զըրկանք, անարդանք՝ քամիներ ցըրտին,
Ժամանակին հետ կը հարուածեն դիս:

Խաւարն անթափանց կ'իջնէ մերթ չորս դին,
Կ'առնէ ուղեցոյց աստղերն ու լուսին
Եւ խորհրդատու կ'ըլլան ինձ մէկէն,
Մահուան հեշտախօս վըհուկներն ամէն:

Բայց անոնք ինծի հին ծանօթներ են,
Զեմ խարուիր իրենց մեղրաբառ լեղուէն -
Վառած՝ հաւատքիս ջահերն անհամար,
Յոյսերու կանչին կը նաւեմ յամառ:

Քամիներն անսանձ թո՛ղ մըտրակեն դիս -
Շըղթալուած վաղրի զայրոյթ մը հողիս
Կը սաղմնաւորէ ուժովն ամեհի
Հսկայ փոթորկին որ ալիտի պայթի:

15-3-33, Փարիզ

ԳՈՐԺԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

«Հաց կամ աշխատանք, աշխատանք կամ հաց...»

Այնթիւ, անհամար կրօնքերէ ժայթքած՝

Փողոցէ փողոց կ'արձաղանդէ յար,

Գործազուրկներու սղահանջն այս յամառ:

Ծուլութեամբ սընած, յղիացած դէմքեր,

Բող մըտածումներ՝ յաւերժ անտարբեր՝

Բողոքի, ցաւաման վեհ աղաղակէն

Պահ մը արթնցած՝ կեանքը կը դիտեն:

Կարծես խլուրդներ՝, ահաբեկ, շուար,

Յանկարծ դուրս ելած խուղերէ խաւար,

Մուտքը կ'որոնեն իրենց խիղճերուն,

Զի լոյսը իրենց մահն է անթաքուն:

«Հաց կամ աշխատանք, աշխատանք կամ հաց...»

Փողոցի սալարկն իսկ է դայթակղած՝

Մինչ օրէնքն անստոյգ, աւելի դեռ քար,

Կ'ուղէ խափանել կանչերն այս ինչառ...»

Անդուլ վաստակուլ հասնացած դէմքեր,

Որոնք տարինէ՛ր աշխարհն են կերտեր,

Փոխան հանդիստի՝ վարձքն իրենց արդար —

Գո՛րծ կը սղահանջեն ապրելու համար:

Թարմ ու կենսալից եր'տասարդ ուժե՛ր ,
Դեռ չի բողբոջած , քաղցէն են աւեր...
Ո՛վ դու մարդկային շնական հեղնանք ,
Կեանքին բեռքեր ես գիայն տառապանք :

« Հաց կամ աշխատանք , աշխատա՛նք կամ հա՛ց... »
Գոռա՛նք ընկերներ , դայրոյթն հրդեհուած
Թող վառէ անվերջ մեր սրտերը վէս ,
Թո՛ղ բողբոջն աճի հեղեղատին պէս :

Որպէսզի բոլոր մաքերն ուժացած ,
Որպէսզի մեզ խորթ աշխարհն այս հինցած ,
Խըլուած՝ բոցերէն մեր հոծ բարկութեան ,
Ժամանակին մէջ իսպա՛ռ մոխրանան... :

10-9-33 , Ալֆոնսի

Գրուած՝ ցոյցի մը անթիւ

Տ Ի Մ Ի Թ Ր Օ Փ Ի Ն

Պատկերիդ առջեւ միտքս է խորասոյգ ամէն իրիկուն
Դուն եղիպտական արձանի մը պէս կանգուն, հաստատուն,
Կարծես դարերուն կը նայիս ուղիղ, կը նայիս յամառ
Եւ աւազ քամին ի զուր կը զարնէ դէմքիդ անդադար:

Ճակատիդ վրայ մըտածումն անվերջ կը լուսաւորէ .
Շրթներդ պրկուած՝ կարծես սանձէին պատգամներդ հրէ
Ու կամքդ, որ նժոյգ կ'ըլլայ քառալից երբ արձակեն զայն
Անարդարութեանց դաշտերուն վրայ՝ փ սէր յաղթութեան:

Կ'ուզեմ հաղորդուիլ մտքիդ ամբակուռ, հոգւոյդ կրանիթ
Համայն աշխարհի պրկետարիատի պարծանքն է ողիղ,
Դու որպէս մազնիս քեզի կ'առիքնես սրտերը վըհատ
Եւ անոնց ուժիդ հոսանքը վառող, կուտաս անընդհատ:

Դուն մայր ցամաքին, անխախտ հաւատքին կոչն ես աննրկուն
Անդունդին վրայ ու փոթորկին մէջ կորսուած նաւերուն,
Զի փարոսի պէս լոյսեր կ'արձակես դուն յաւերժօրէն
Խաւարն անթափանց մինչ արդ զրկեր է սահմաններդ ամէն:

Երբ քեզի նման կան անպուղական մարդիկներ հօր ,
Պայքարն ընչազուրկ մեր դասակարգին՝ ընդդէմ կամակոր
Հարստահարող ու միշտ դիշակեր կապիտալիզմին,
Անպայման կ'առնէ կոմունիստական կեանքի լոյս դափնին:

1933 դեկտեմբեր, Փարիզ

ԱՄԲՈՒԻ ԿԱՆՁԸ

Երբ սենեակիս առանձնութեան մէջ լըռին,
Թըղթին, գըրին մըտերմանամ սրտագին
Ու սաւառնի միտքըս արծուի մը նըման,
Անցեալին մէջ մարդկային լայն պատմութեան.

Կամ ձերբադատ՝ հոգի խայթէն թունաւոր
Ու ձանձրոյթի ճիրաններէն արնածոր,
Ես կ'արբենամ երանութեան մէջ անհուն,
Գեղարուեստի խորհուրդներուն խմաստուն.

Վայրի ուժեր հոգւոյս վազըը կը դարձնեն
Դէպ իտէալ իր սանձարձակ արշաւէն
Ու բոնօրէն կը բերեն զայն ներկայի
Ամենօրեայ պայքարին մէջ կատաղի...:

Ինձ կը թըւի, թէ փողոցին մէջ մարդիկ
Կը մարտնչին ժամանակին հետ սաստիկ,
Եւ ամէն պահ յաղթանակէ յաղթանակ,
Ապագային կը բարձրանայ մի բանակ...

Մինչ ես հեռու այդ պայքարէն սրբազան,
Կը պահուըտիմ խոհերու մէջ դաւաճան...
Արդ խղճահար՝ դուրս կը վազեմ անձկօրէն
Ամբօխ հոգիս տալու ընդմիշտ ամբօխին:

5-12-33, Փարիզ

ԱՐԹՈՒՆ ԿԵՅԷՔ

Գաղթաւիայ աշխատաւորութեան

Երբոր կը դիտեմ արեւահար դէմքերը պրոնզ,
Հովէն, անձրեւէն յաւերժ մտրակուած դէմքերն եփենոս,
Ու ձեր աչքերուն մերթ երազն հոսուն, մերթ բո'ցը վըսեմ,
Ձեր հոգին հոգւոյս մէջը կը հոսի, ձեզ ի'նչպէս չեմ գտնում:

ՄԱՐԿՈՍ ԵՎ ԼՈՒԿԱՍ

Դուք խրճիթներու խոնարհ պատերուն մէջ աշխարհ եկաք,
Դաշտերն անսահման, տըւին ձեր սրտին տենջերն անպարփակ,
Լեռներ ուսուցին ձեզ ըլլալ խրոխտ, ըլլալ աննըկուն,
Մայր հողը ջամբեց աւիշն յորդահոս ձեր երակներուն:

Բայց խորշակներու վայրի մոլուցքէն վաղաժամօրէն,
Ինչպէս ծաղիկներ կը խլուին զիրենք ծընող թուփերէն
Եւ հովի խելառ քըմայքին հըլու՝ կ'իյնան անդ ու աստ,
Դուք այնպէ'ս կեանքի բոլոր ամիսներուն բացիք առագաստ:

Ձեր ամէն մէկի աչերուն խորքը աշխարհ մը կ'ապրի,
Աշխարհ մ'անանուն սարսափով հերկուած, զրկանքով բերրի
Ուսկից վրէժի եւ ատելութեան սերմեր պիտ' ծընին
Երբ ժամանակին ժանդը չաւերէ ձեր արոյր հոգին:

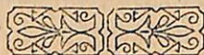
Զգո՛յշ ընկերնե՛ր, թշնամին միշտ այն հրէշն է միայն,
Որ ամենուրեք ուտիճի նըման, տըզրուկի նըման
Անգուլ վաստակող մեր բաղուկներուն արիւնը կ'առնէ
Նա կըլանելու իր գոսկ ընտելեամբ մեր բորենին է:

Երբեմն հաւատքի ղեմակիրն ներքեւ իր բիւր զոհերուն
Ան կը ներարկէ աշխատերումի, տըղիտութեան թոյն,
Ու մերթ ցեղային սուտերու վհուկ՝ ի շահ իր Եսին,
Իբար կը զարնէ խուլ ամբոխներու կրքերն սճրածին:

Թող զխտակցութեան ջահեր մեր մտքերն վառեն տենդադին
Քունը սլարտաման թող ոչ մի վայրկեան լըլկէ մեր հոգին
Քանդի թշնամին դոյն ու ձեւ կ'առնէ ամէն մի բոպէ
Եւ իր երախին մէջ անյագ ըզմեզ անդուլ կը նետէ:

Աբթուն կենանք յա՛ր, ո՛վ աշխատանքի հերո՛ս ընկերներ,
Զի մութն անընդհատ կ'ըսպառնայ մեզ տալ թմբիրն յողնաբեր
Ոխը կրկնօրէն, զայրոյթով ուժղին թող զինուի մեր մէջ
Հուրը սլայքարի դասակարգային արծարծենք անվերջ:

28-3-1934, Փարիզ

Պ Ա Յ Ք Ա Ր

Ինչպէս բաժկի մը մէջ փակ՝ ըմպելիներն համադամ,
Բաց օդին մէջ տարրալոյժ՝ կ'ըլլան տակաւ դառնահամ,
Հողւոյս իղձերն ու սէրերն արդ պայքարին մէջ կեանքին,
Գիտակցութեանս լոյսին տակ ատելութեան կը փոխուին... :

Սալին վրայ գրկանքին, թշուառութեան առօրեայ
Մըտածումներս անդադար երբ կը ծեծուին անխնայ,
Հո՞ծ վրէժի ու ցասման հրդեհն իմ մէջ յուսաբեր՝
Կատաղութեան մոլորեցըմ կը բորբոքի անհամբեր... :

Ու բերկրութիւն մ'անսահման կը համակէ զիս յանկարծ,
Համբոյրներուս հետ սիրոյս՝ կ'ըղձամ ես այդ հուրն արծարծ
— Ատելութեան, վրէժի այդ հուրն այրող, տխակալ, —
Ամենուրեք տա՛լ առա՛տ՝ հողիներուն տառապեալ,

Որ անոնց մէջ մահանան ստրկութեամբ ուժացած
Համբերանքներն ու մութ յոյս ջամբող ամէն կոյր Աստուած...
Որ դառնութեան հալոցին մէջ աղուցուած ամբօրէն,
Ազատ կեանքի պահանջքով իրենց սրերն ա՛լ սրեն... :

Փաթիլ, 29-5-34

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

Երբ որ պատմութեան աշխարհացոյցին վրայ կը դիտեմ
անցեալը հընաւանդ,
Ու կը հաւաքեմ խորհուրդներս համայն՝ դրձեւու կեանքիդ,
պատկերն իմ դրչով,
Ինծի կ'երեւիս խորհրդանշան մարտիրոսութեան եւ
համբերանքի...
Խորհրդանշան՝ անխախտ հաւատքով արդար իտէալի
մ'անվերջ ձգտումին:

Դարե՛ր շարունակ, ինչպէս սովատանջ դազաններու մէջ
ինկած որս անբաղդ
Դուն յօշոտուեցար մերթ տըգիտութեան, մերթ կո՛յր
հաւատքի ճիրաններէն բիրտ.
Սակայն ամենէն աւելի վայրագ բըղբթեցին քե՛զ, ընչա-
քաղցութեան
Ու լոկ կեղեքման անյադ տենչերով ատամներ սըրած
հորդաներն անարգ...:

Նաւաբեկումէ հազիւ խուսափած, մահուան երկունքէն դեռ
նոր արթնցած
Մարդու մը նըման, որ աչքերն յանկարծ արեւի լոյսին կը
բանայ հրճուած,
Կեանքի լայն շունչին բացեր ես թոքերդ ու գերմարդկային
ճիգով մը նորոգ՝
Փաբեր ես հողիւ... կը տենչաս անոր ուժերովն անբաւ՝
կերտել ապագադ:

Դու փոքրացե՛ր ես, սակայն աւերակ վանքերուդ փոխան
այսօր կը կանգնին
Սուրբ աշխատանքի՛ հըսկայ տաճարներ, ուր լոկ գիտու-
թեան հաւատքը կ'աճի

Եւ այդ հաւատքի հոսանքով բեղուն՝ հողերդ անապատ՝
կեանքով կը ծաղկին,
Ծո՛ւնչ կ'առնեն քարե՛րդ, եւ ջրի ամէն երակ բարիքի
աղբիւր կը դառնայ...:

Հըրելով մէկդի, ճեղքելով յամառ՝ պատմութեան բոլո՛ր
դարերը խաւար,
Կենսարծարծ ու բոլր մի նո՛ր արեգակ ծաղեր է վըրան
երկնակամարիդ...
Ու դերդ ծիածան համերաշխութեան՝ ցեղային անդուլ,
խուլ պայքարներու,
Եղբայրակցութեան լոյսերով կ'օծէ արդար վաւտակող
ձեռքերն յաղթական:

Դուն անսահմա՛ն ես, դի ողջ աշխարհի դառող մարդկու-
թեան կարմիր դըրօշին
Վըրայ դոյացած համաստեղծութեան, արդէն լուսարձակ
աստղերէն մին ես...
Եւ հիմերդ այնպէս հաստատ կը դրուին՝ երկար, կրանիթ
տարրերով չաղուած,
Որ քու հինաւուրց, ըստորերկրեայ դեւերդ իսկ չարժին,
կը մընաս կանգուն:

ԿԱՐՈՒՀԻՆԵՐԸ

Նուէր՝ Փարիզահայ կալուսիքներուն

Մերեզակին առաջին շողերն երբոր բարձրանան,
Անոնք արդէն նստած են մեքենայի յանդիման,
Ու կը կարեն անընդհատ, մինչեւ լոյսերն ամփոփուին
Գիրկն օրհնաբեր զիշերին ու դայ թըմբերը քունին:

Ազսպրանքն է հաղճեալ ու գործն հարկ է որ մաքուր՝
Գործատիրոջ յանձնուի, թէ չէ միւս օրն է թափուր
Ու կ'երեւին զրկանքին ժանիքները բըրտօրէն,
Թըշուառութեան մըթադոյն վարագոյրին ետեւէն:

Խըղճմտալից աշխատանք կ'ուզեն տէրերն ըստահակ,
Շահագործման մըտրակի հարուածներուն տակ վայրազ.
Ու կարուհին մեղթ ըմբոստ, երբեմն հըլու տաժանքին,
Կը գընէ խիղճն իր հացի նըթարին մէջ՝ դողդղաղեն:

Քաղաքակիրթ յոտանի, փարթամութեան սեղանին
Գերուհիներն են անոնք, որ օրն ի բուն կը տըքնին
Եւ կը հոսի կեանքն իրենց որպէս աժան կենսահիւթ
Շուայտութեան, զեղխութեան բաժակին մէջ չիթ առ չիթ...:

Մերթ սրտաւներ աննեցուկ՝ արդէն կաշկուած ձեռներով,
Մերթ այրիներ բախտագուրկ՝ որ կեանքին հետ են խըռով,
Ու մերթ կոյսե՛ր ըղձալիւր, որոնց երազն է զեռ վառ,
Զըրկանքին մէջ կը նետեն իրենց օրերն յամբարար...:

Աշխատանքը սրբազան՝ կ'ըլլայ ճիւղաղ մ'հոգէառ,
Որմէ խոյս տալ կը ճղնին յողնարեկներ մերթ անճար,
Բայց ան սեղմած է գանոնք ճիրաններով առօրեայ,
Ուր բաղձանքի խոյանքներ կ'ըստրկանան ախմայ...:

Ամէն անգամ երբ դիտեմ ձեր աչքի լոյսն անսահման,
Որ կը հիւծի, կը հատնի լոկ օրհացի մը փոխան,
Ո՛վ իմ քոյրե՛ր, կ'արիւնի սիրտըս կըրծքիս մէջ լլուին
Կ'ըզձամ բառնալ խոնջէնքն, որ կը ծանրանայ ձեր ուսին,

Ու կը սեղմեմ բըռունցքներըս ու կը սեղմեմ առամներս,
Ատեւութեան, վրէժի կ'անցնի հոսանքն հոգ'էս ներս...
Ա՛հ, լեցուցէք, լեցուցէք ձեր տառապանքն ալ իմ մէջ.
Շահադործման դէմ կոռի սուրբ հուրն ըլլայ թող անչէջ...:

6-7-34, Փարիզ

“ L'Humanité ” ԻՆ

(Օրկան Ֆրանսայի Կոմ. Կուսակցութեան)

Ընչաքաղցութեան, չահադործումի դարկերէն յողնած,
Պուրժուազական աշխարհի ցանած կեղտերէն սեւցած,
Ամէն առաւօտ քեզ իբրեւ բաղնիք՝ կապույր ներմուծող,
Կ'ընդունիմ հրճուած՝ մաքրութեան կարօտ հողւոյս ու մտքիս:

Սուտի, նեխանքի ու ծանականքի, քրտութեանց մէջէն
Քե'ղ, իբրեւ ազատ խօսքի վա'ռ մատեան կը դատեմ, կ'առնեմ.
Հոգերէ խոցուած ու տանջազալար ամբոխին մէջ, քե'ղ
Իբրեւ հաւատքի ու ճշմարտութեան դըրօ՛չ կը պարզեմ:

Մատերիալիզմի, գիտութեան լոյսին զերդ նըշանաբան
Պրոլետարիատի անըսպառ ուժին զերդ խորհրդանիշ՝
Մուրճդ խաչածեւ մանգաղին վրայ՝ կոչն է անխափան
Քաղքին ու գիւղին համերաշխութեամբ կեանքի վերելքին:

Կոչըդ կը սուղուի հանքերու մըթին, խոնաւ ընդերքին
Ու կ'արձագանգէ գործատւներու ժըխտրին մէջ խուլ.
Կը հասնի ծովու, հողի վաստակող բիւր բանուորներուն
Եւ ինչպէս ճաճանջ՝ կը լուսէ անոնց սըրտերը մոռյլ:

Կոչըդ կը հասնի կապիտալիզմի կեղեքիչ լուծին
Ակամայ պաշտպան այն զինուորներուն, որոնք յամբօրէն
Մեծ փորձառութեան խօսքովն են զինուած կեանքի մարտին մէջ,
Եւ յոյս կը ջամբէ քաղցի, աքսորի, բանտի զոհերուն,

Գիշերէն առաջ դու շրջան կ'ընես աշխարհը համայն,
Ու կեանքի բոլոր հորիզոններէն, կը բերես մեզի
Արձազանդն՝ հանուր աշխատող, կոռուող, յաղթող ձեռքերուն.
Կոչըդ նման է անխափան ծագող արեւի լոյսին:

Մեզ խարազանող սառնաշունչ բուքին մէջ դու խարոյկն ես,
Նենգ խաւարին մէջ, դու մեր ուխտին այն մշտապառ ջահն ես,
Որուն անըսպառ բոցերէն կատղած մութի ոգիներ
Լիրբ ատելութեամբ կ'ոռնան քեզ խաբառ մարելու համար:

Ու մերթ կը թռլի թէ պիտի չիջիս, սակայն ամէն օր,
Պողպատէ կամքեր կը վերարծարծեն, քեզ վեր կը բռնեն,
Ու դուն հեւ ի հեւ՝ օրերու կոռւին մէջ լքեղդ առաքեալ՝
Յոյց կուտաս լոյսէ ուղին մարդկութեան մեծ յաղթանակին:

12-11-24, Փարիզ

▲ Կ Ե Ր Զ ▲

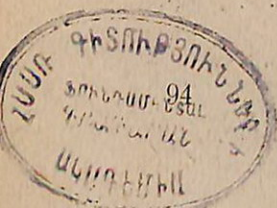
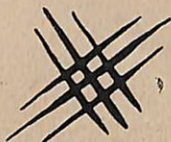

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	էջ
Դէպի Ֆրանսա	17
Վերացում	18
Հայեղին եւ ես	19
Բնութեան հետ	21
Վերապրում	23
Զեմ Ափսոսում	24
Նոր Տարի	25
Հողի կարօտ	26
Ինծի կ'ըսեն	29
Մութացիկ	30
Զանձույթ	31
Ինքնակար	33
Զանձախտ	34
Խղճիս	35
Խոսով	37
✱	38
Անծանօթ կանչ	39
Օտարութիւն	40
✱	41
Երկմտանք	42
Ազօրք	43
Վագր	44
Ուրախութեան	45
Քիշերային պահ	46
Մուսայիս	48
Զօն վահան Թէֆէեանին	50
Ուրախութեան	51
Նկարիչ Անգլուհին	52
Զրկանքը	53
✱	54
✱	55
Հոգսը	56
Սիրեբք	58

Կեանքիս երգը	59
*	61
*	62
Նկար	63
Կարօտ	65
Պատկեր	67
*	68
*	70
Կիրքը	71
*	72
Հանրակնոջ մը	73
*	75
Նամակը	76
Ընդվզում	77
Պայքար	78
Գործագուրկները	79
Տիմիրբոֆին	81
Ամբոխի կանչը	82
Արքունի կեցե՛ք	83
Պայքար	85
Խորհրդային Հայաստանին	86
Կարուհիները	88
« L'Humanité » իմ	90

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Ն Ե Ր

Էջ 19 4րդ տան 2րդ տողին մէջ *հուլօրէնը* կարդալ՝ *յուլօրէն* .

Էջ 31 առաջին տան 4րդ տողին մէջ *հուլօրէնը* կարդալ՝
յուլօրէն .

Էջ 33 երկրորդ տան 3րդ տողին մէջ *պարարն* կարդալ՝
պալարն .

Էջ 35 2րդ տան առաջին տողին մէջ *ձեռնեքուն* կարդալ՝
ձեռնեքուդ .

Էջ 36 առաջին տողին մէջ *խեղճ եմը* կարդալ՝ *խեղճ իմ* .

Էջ 37 4րդ տան երկրորդ տողին մէջ *մըռըջեմը* կարդալ՝
մըռընչեմ .

Էջ 59 2րդ տան երկրորդ տողին մէջ, *սաը* կարդալ՝ *էս* .

Էջ 68 5րդ տան 2րդ տողին մէջ *յըղին* կարդալ՝ կը նմանի .

Էջ 71 3րդ տան առաջին տողին մէջ *չթալազերծը* կարդալ՝
չղթալազերծ .

Էջ 72 վերջին տողին մէջ *անձնադիւնը* կարդալ՝ անձկագին .

Էջ 87 երրորդ տան երկրորդ տողին մէջ *համաստեղծութեանը*
կարդալ՝ *համաստեղութեան* .

Իսկ յաջորդ տողին մէջ *երկարը* կարդալ՝ *երկաթ* :

Այս հատորին տպագրական ծախքերը հոգացուած են
ժողովրդական հանգանակութեամբ

Կողքը սիրայօժար նկարից՝ Մ․ ԳԵՊԱՆՅԱՆ

ԴԻՆ 100 ՓՐԱՆՔ

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

220028494

